

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657(477):658.27

Потриваєва Н.В.,
д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку
 Погорєлова В.В.
Миколаївський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ДІЮЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Potryvaieva N.V.,
dr. sc. (econ.), assoc. prof., professor of the department of accounting
 Pohorielova V.V.,
Mykolaiv National Agrarian University

MODERN PROBLEMS OF FIXED ASSETS ACCOUNTING IN THE SYSTEM OF CURRENT LEGISLATION

Постановка проблеми. Необхідність ведення подвійного обліку (податкового і фінансового) є зрозумілим в сучасних умовах господарювання, адже Податковий кодекс, який набрав чинності з 2011 року, суттєво наблизив їх один до одного, набагато спростивши податкове законодавство. Отже, нормативними документами щодо податкового обліку основних засобів є Податковий кодекс, а фінансовий облік ведеться згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО)7 «Основні засоби».

У Податковому кодексі передбачено кардинальні зміни (в т. ч. і в обліку основних засобів), здебільшого обумовлені необхідністю усунення розбіжностей між нормами Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР і П(С)БО. Відтепер поняття «основні фонди» скасовано з одночасним застосуванням єдиного терміну «основні засоби» як в бухгалтерському (фінансовому), так і податковому обліку. З набуттям чинності Податковим кодексом кардинально змінено порядок нарахування амортизації активів, які визначені як основні засоби та інші необоротні активи. Відбулися зміни у порядку збільшення вартості основних засобів при здійсненні витрат, пов'язаних з ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів. Разом з тим порядок документального оформлення придбання та вибуття (списання) основних засобів залишився незмінним. Отже, постійні зміни у нормативно-законодавчих документах, що регулюють облік основних засобів, їх слабкий методичний супровід спричиняють безліч питань щодо їх практичного застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вдосконалення обліку основних засобів розглядалось багатьма відомими вченими та практиками в галузі бухгалтерського обліку. Особливо слід виділити роботи провідних економістів, а саме: Г.В. Власюк [1], О.І. Зиміна [1], В.А. Замлинський [2], О.Г. Лищенко [9], Т.С. Муріна [3], А.П. Панасенко [4], І.В. Петрова [5], Ю.О. Шуліка [9] та інших. Незважаючи на дослідження даного питання, кожне підприємство має свої особливості і потребує конкретних заходів щодо вдосконалення обліку основних засобів.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування сутності основних засобів за сучасних умов господарювання, виявлення основних проблем обліку основних засобів та розробка пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація будь-якої підприємницької діяльності потребує наявності засобів праці. Отже, у виробничо-господарській діяльності підприємства використовуються засоби праці, які багаторазово (тривало) використовуються в

процесі виробництва (експлуатації), зберігають початковий зовнішній вигляд, зазнають поступового зносу і переносять свою вартість на собівартість продукції (витрати обігу) поступово протягом їх нормативного строку корисного використання за встановленими нормами.

Згідно з П(С)БО 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких – більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [8].

До основних засобів з метою оподаткування належать матеріальні активи, вартість яких перевищує 2500 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк використання становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Надання в минулому широкої свободи підприємствам у визначенні терміну корисного використання активів має серйозний недолік, який полягає у наявності суттєвих розбіжностей і невідповідності у термінах використання на аналогічні об'єкти в різних господарствах, тому необхідно з урахуванням галузевих особливостей, розробити класифікатор із глибокою деталізацією об'єктів основних засобів [6].

Основні засоби платника податку класифікують у відповідні групи, до яких встановлено мінімально допустимі строки їхньої амортизації. У той же час у фінансовому обліку не встановлено обмежень у термінах амортизації об'єктів. Перелік груп податкового обліку, який наближено до групування в бухгалтерському обліку, наведено у статті 145 Кодексу. Наприклад, транспортні засоби віднесено до групи 5, для яких встановлено мінімальний термін амортизації у 5 років [7]. При цьому платник податку не позбавлений права встановлювати більш тривалий термін експлуатації і, відповідно, амортизації. В останньому варіанті щомісячна сума амортизації зменшується, що призводить до збільшення бази оподаткування.

Податковий кодекс більш чітко регулює термін амортизації, ніж це здійснював Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств». Він встановлює мінімальний термін корисного використання для кожної групи основних засобів, містить цілком логічні рекомендації щодо його визначення, але, на нашу думку, вони також є недостатньо конкретними.

Згідно з П(С)БО 7, ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією)» [8]. Отже, якщо взяти за основу П(С)БО 7, підприємство, придбавши об'єкт основних засобів, перш ніж його експлуатувати, повинно вирішити, скільки років підприємство має намір використовувати такий об'єкт за призначенням і за яку суму сподівається продати згодом.

Виходячи з визначення ліквідаційної вартості, її можна розрахувати за формулою:

$$Л = (М * Ц - В) * (I/100)n,$$

де Л – ліквідаційна вартість;

М – кількість отриманих матеріальних цінностей від ліквідації об'єкта;

Ц – ціна за одиницю отриманих від ліквідації матеріальних цінностей;

В – витрати, пов'язані з продажем/ліквідацією;

I – середній річний індекс споживчих цін протягом n років;

n – кількість років корисного використання об'єкта.

Через складність оцінки активів у майбутньому, одним з проблемних питань є порядок визначення ліквідаційної вартості основних засобів [6].

Податковий кодекс не регулює цього питання, а встановлення мінімального строку корисного використання в певних випадках може навіть створити підприємству проблеми, заважаючи ліквідувати основний засіб, якщо в результаті переоцінки виявиться, що він уже досягнув завчасно своєї ліквідаційної вартості. Як бачимо, проблема розбіжностей у бухгалтерському та податковому обліку, на жаль, нікуди не зникла. Через неузгодженість національних стандартів і законів, які регулюють бухгалтерський та податковий облік, бухгалтер повинен вести два обліки, тому одну й ту саму амортизацію необхідно розраховувати двічі: в бухгалтерському обліку і при сплаті податку на прибуток.

З нашої точки зору ліквідаційну вартість доцільно розраховувати лише для об'єктів, які мають у своєму складі зворотні відходи (металобрухт, відходи дров, відходи будівельних матеріалів тощо) і які, в свою чергу, в подальшому можуть бути визначені активом. Вартість та кількість зворотних матеріалів визначати комісійно, станом на момент оприбуткування з урахуванням умов подальшої експлуатації об'єкту у відсотках, не враховувати індекс інфляції та витрати, які не можливо достовірно визначити на момент придбання об'єкту. Перелік умов, визначень та формулу розрахунку ліквідаційної вартості доцільно зазначити та об'рунтувати в наказі (положенні) про облікову політику підприємства.

Податковим кодексом наближено правила визначення амортизаційних відрахувань у податковому обліку до національних П(С)БО. Нарахування амортизації для оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику для нарахування амортизації з метою складання фінансової звітності. Тобто у податковому та бухгалтерському (фінансовому) обліку будуть застосовуватись однакові методи нарахування амортизації. Податковий кодекс також передбачає здійснення переоцінки основних засобів на відміну від діючого законодавства, що наголошує лише на індексації балансової вартості основних засобів.

Амортизація основних засобів у податковому обліку нараховується із застосуванням тих самих методів, що рекомендовані в П(С)БО 7 «Основні засоби»: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого [8], але Податковий кодекс створив таку проблему, як обмеження використання прискореної амортизації, що означає зниження рівня оподаткування тією частиною прибутку, яка спрямовується не на споживання, а на розвиток підприємства. Це, в свою чергу, призведе до зниження інвестицій, зокрема внутрішнього інвестування в основний капітал, що слугує основою для ефективного розвитку держави.

Законодавчо затверджений порядок амортизації має позбутися недоліків діючої методології, для цього він повинен передбачати скорочення обмежень на використання прискореної амортизації, дозвіл підприємствам самостійно обирати методи амортизації та вільно переходити з прискорених методів на прямолінійний у будь-який час.

Очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи використовуватимуться підприємством, є строком корисного використання основного засобу, що амортизується. При цьому розглядається фізичний знос об'єкта основних засобів, практично не враховуючи його моральний знос, що знижує ефективність використання наявних ресурсів і відповідно, втрати господарюючим суб'єктом прибутку [6].

Податковий кодекс констатує, що при визначенні строку корисного використання (експлуатації) слід враховувати моральний знос, що передбачається. Але це все, що там про нього сказано. А конкретних рекомендацій він не дає. Тому доцільним є розроблення класифікатора із глибокою деталізацією об'єктів основних засобів з урахуванням галузевих особливостей.

В силу різних економічних та соціальних факторів фінансова звітність підприємств різних країн має свої особливості та відмінності. Інформаційне взаєморозуміння є важливою передумовою успішного розвитку бізнесу, економічної інтеграції країн.

Питаннями стандартизації бухгалтерського обліку займаються кілька міжнародних організацій. Серед них насамперед слід назвати Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО) (International Accounting Standard Committee – IASC), створений у 1973 році організаціями професійних бухгалтерів Австралії, Великобританії, Ірландії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Мексики, США, Франції та Японії. Ця організація є незалежним органом, який займається розробкою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

В умовах інтеграції України до світової спільноти важливого значення набуває досягнення єдності економічних термінів і понять як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні. Протягом останніх років відбувалася інтеграція вітчизняного бухгалтерського обліку до світових стандартів. Даний процес вимагав приведення національної методології обліку, а також економічної термінології відповідно до діючих та загальноприйнятих у світі. Для з'ясування відповідності вітчизняних джерел світовим щодо визначення терміну «основні засоби» вважаємо за доцільне звернутися до прийнятого у світовій практиці бухгалтерського обліку Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку

(далі – МСБО) 16 «Основні засоби». Порівняння норм вітчизняного бухгалтерського і податкового законодавства з міжнародним для наочності представимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння П(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби»

Поняття, що порівнюються	П(С)БО 7 «Основні засоби»	МСБО 16 «Основні засоби»
Термін «основні засоби (фонди)»	Матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше за рік).	Матеріальні активи, які використовуються компанією для виробництва чи поставки товарів (послуг), для здачі в оренду, для адміністративних цілей; і які очікується використовувати більше одного періоду.
Групи основних засобів (фондів)	Основні засоби поділяють на групи в залежності від видової структури	Не виділяють
Термін «амортизація»	Систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання	Розподіл вартості, яка амортизується, активу на розрахований строк його корисної служби
Нарахування амортизації	За одним із п'яти запропонованих методів, що обирає підприємство	Методи нарахування не вказуються, але передбачено, що обраний метод має застосовуватись послідовно і його зміна повинна бути обґрунтованою
Термін нарахування амортизації	Щомісячно	Кожен звітний період

Джерело: складено автором на основі [3; 9]

Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», основні засоби є матеріальними активами, які:

- а) використовуються компанією для виробництва або поставки товарів та послуг, для здачі в оренду іншим компаніям, або для адміністративних цілей;
- б) очікується використовувати протягом більш ніж одного періоду.

Співставивши дане визначення з тим, що пропонує національна система бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 7 «Основні засоби», ми можемо стверджувати, що має місце повна ідентичність, тобто відповідність національних стандартів міжнародним.

Висновки та подальші дослідження. Основні засоби – один з найважливіших чинників будь-якого виробництва, стан і ефективне використання якого прямо впливає на кінцеві результати господарської діяльності підприємств. Одним з основних шляхів удосконалення обліку основних засобів є проведення розрахунку ліквідаційної вартості тільки для об'єктів, які мають у своєму складі зворотні відходи і які в подальшому можуть бути визначені активом. Методику розрахунку ліквідаційної вартості доцільно зазначити та обґрунтувати в наказі про облікову політику підприємства. Вартість та кількість зворотних матеріалів пропонується визначати комісійно, станом на момент оприбуткування з урахуванням умов подальшої експлуатації об'єкту без врахування індексу інфляції та витрат, які не можливо достовірно визначити на момент придбання об'єкту. Законодавчо затверджений порядок амортизації має передбачати скорочення обмежень на використання прискореної амортизації, а також дозвіл підприємствам на самостійний вибір методів амортизації та вільний перехід з прискорених методів на прямолінійний у будь-який час. Розробка класифікатора із глибокою деталізацією об'єктів основних засобів з врахуванням галузевих особливостей дозволить посилити контроль за якістю та ефективністю використання основних засобів. Серед міжнародних організацій, які займаються питаннями стандартизації бухгалтерського обліку слід виділити Комітет з міжнародних стандартів

бухгалтерського обліку (КМСБО) (International Accounting Standards Committee – IASC) – незалежний орган, який займається розробкою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Визначення терміну «основні засоби», що пропонує національна система бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 7 «Основні засоби», повністю відповідає визначенню, наведеному в МСБО 16 «Основні засоби». Вважаємо за необхідне уточнити наступне: «основними» засоби праці стають не тільки внаслідок їх довговічності, а й тому, що у процесі праці вони використовуються і зношуються поступово, протягом декількох виробничих циклів і частинами переносять свою вартість на готовий продукт. Таким чином, їх вартість надходить в оборот у кожен момент часу частинами і частинами ж повертається у готовому продукті даного виробничого циклу.

Література

1. Власюк Г.В. Шляхи вдосконалення обліку основних засобів / Г.В. Власюк, О.І. Зиміна // *Держава та регіони*. – 2008. – №4. – С. 32–36.
2. Замлинський В.А. Облік основних засобів: переосмислення принципів та завдань / В.А. Замлинський // *Облік і фінанси АПК*. – 2010. – № 1. – С. 18–23.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. Муріна Т.С. Шляхи ефективності використання основних засобів на промисловому підприємстві / Т.С. Муріна // *Держава та регіони*. – 2009. – № 6. – С.387–390.
5. Панасенко А.П. Проблеми основних засобів у бухгалтерському обліку / А.П. Панасенко // *Держава та регіони*. – 2008. – № 3. – С.407–410.
6. Петрова І.В. Удосконалення обліку амортизації основних засобів як складової витрат підприємства / І.В. Петрова // *Держава та регіони*. – 2009. – № 3. – С.414–417.
7. Платонова І.А. Проблеми обліку основних засобів в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://intkonf.org/platonova-ia-problemi-obliku-osnovnih-zasobiv-v-ukrayini/>.
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000р. № 92 із змінами і доповненнями.
10. Шуліка Ю.О. Удосконалення обліку й аудиту основних засобів на прикладі ДП «Гірник» / Ю.О. Шуліка, О.Г. Лищенко // *Держава та регіони: Економіка та підприємництво*. – 2010. – №4. – С. 201–205.

References

1. Vlasuk, H.V. and Zumina, O.I. (2008), «Ways of perfection of the accounting of fixed assets», *Derzhava ta rehiony*, no. 4, pp. 32-36.
2. Zamlunskyi, V.A. (2010), «Accounting of fixed assets: rethinking the principles and objectives», *Oblik i finansy APK*, no.1, pp.18-23.
3. International Accounting Standard 16 «Fixed assets», available at: <http://minfin.gov.ua/>.
4. Murina, T.S. (2009), «The way of efficiency of use of fixed assets at the industrial enterprise», *Derzhava ta rehiony*, no. 6, pp. 387-390.
5. Panasenko, A.P. (2008,) «Problems of fixed assets in accounting», *Derzhava ta rehiony*, no. 3, pp. 407-410.
6. Petrova, I.V. (2009), «Improvement of accounting of fixed assets depreciation as a component of cost of the enterprise», *Derzhava ta rehiony*, no. 3, pp.414-417.
7. Platonova, I.A. «Problems of accounting of fixed assets in Ukraine», available at: <http://intkonf.org/platonova-ia-problemi-obliku-osnovnih-zasobiv-v-ukrayini/>.
8. Tax code of Ukraine of 2 December 2010 № 2755-VI, available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Regulation (standard) of accounting 7 «fixed assets», approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine from 27.04.2000p. № 92 with changes and additions.
10. Shulika, U.A., Lyshenko, O.H. (2010), «Improvement of accounting and audit of the assets in the example of the state enterprise «Gornyak», *Derzhava ta rehiony: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 4, pp. 201-205.

УДК 657.2

Левченко Н.М.
д. н. держ. упр., доцент
Биковський В.Г.

Запорізький національний технічний університет

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Levchenko N.M.,
doctor of science of state administration, associate professor
Bykovskiy V.H.
Zaporizhia National Technical University

TRANSACTION COSTS OF THE ONLINE STORE: ACCOUNTING ASPECT

Постановка проблеми. Останнім часом в сфері торгівлі все активніше розвиваються Інтернет-магазини, орієнтовані на досить широку аудиторію кінцевих споживачів. Інтернет-магазин по своїй суті, це розміщений в мережі Інтернет Web-сайт, на якому приймаються замовлення та рекламуються товари й послуги, пропонуються різні варіанти оплати замовлених товарів. Можлива миттєва оплата «електронними» грошима, оформлення банківського кредиту. Такий магазин працює цілодобово, відсутні обмеження на віртуальну площу та кількість розташованих на ній товарів.

Процедура створення Інтернет-магазину набагато простіша, ніж звичайного магазину. Проте створення та функціонування Інтернет-магазину має контрактну природу, отже супроводжується низкою трансакційних витрат, що відповідно вимагає на відображення їх в обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні питання обліку трансакційних витрат досліджували такі науковці, як: Ф. Бутинець, О. Власенко, С. Голов, А. Дугінець, Н. Лоханова, В. Сопко, Н. Ткаченко, В. Туржанський, М. Шигун та ін. Визнаючи значний внесок вчених, слід констатувати той факт, що проблема правильності відображення в обліку трансакційних витрат, зокрема трансакційних витрат інтернет-магазинів залишається досить актуальною, оскільки дотепер у нормативних актах та інструктивних матеріалах дане питання належним чином неузгоджене, неконкретизоване і детально не розглядається.

Постановка завдання. Мета статті полягає в уточненні сутності поняття «трансакційні витрати інтернет-магазину», розгляді їх специфіки та розробці методичного інструментарію обліку трансакційних витрат інтернет-магазинів юридичних осіб з метою формування необхідного обліково-інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень щодо продажу товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття трансакційних витрат виникло ще в середині минулого століття, проте бухгалтерським обліком воно дотепер не сприймається. Пояснити це можна, по-перше, консервативністю системи бухгалтерського обліку, що проявляється в інертності її реакції щодо здобутків економічної теорії. По-друге, відсутністю належного взаємозв'язку системи обліку із системою управління, яку облік обслуговує. По-третє, недооцінкою вагомості обліку трансакційних витрат зі сторони науковців та практиків.

На сьогоднішній день існує безліч трактувань трансакційних витрат, іноді навіть діаметрально протилежних. Акцентуючи увагу на інформаційних та правових аспектах виникнення трансакційних витрат, О.В. Власенко висловлює думку, що трансакційні витрати це сукупність економічних витрат на організацію та проведення контрактації між суб'єктами економічних взаємовідносин, що обумовлені формальними та неформальними умовами функціонування ринку [2, с. 20].

Дугінець А.В. зазначає, що вітчизняні та зарубіжні дослідники широко підтримують трактування трансакційних витрат, запропоноване О.Уільямсоном, як сукупності витрат «ex ante» та «ex post» (витрат до і після укладання угоди). Проте, таке трактування стосується лише однієї сторони трансакційних витрат – договірних витрат, тобто є досить вузьким і належним чином не розкриває його змісту.

Узагальнення трактувань поняття «трансакційних витрат» дало змогу дійти висновку, що теоретичного консенсусу з приводу того, що насправді є трансакційними витратами, дотепер не досягнуто. На думку автора, зокрема трансакційні витрати інтернет-магазину - це витрати, пов'язані з організацією взаємодії та координації взаємовідносин між продавцем та покупцями, які спрямовані на створення умов ефективного ведення збутової діяльності інтернет-магазину.

На організацію обліку трансакційних витрат інтерактивної торгівлі суттєво впливає специфіка реалізації товарів через інтернет-магазини, тож при розробці методичного інструментарію обліку даного виду витрат, по-перше, необхідно виокремити стадії обліку таких витрат (рис.1).

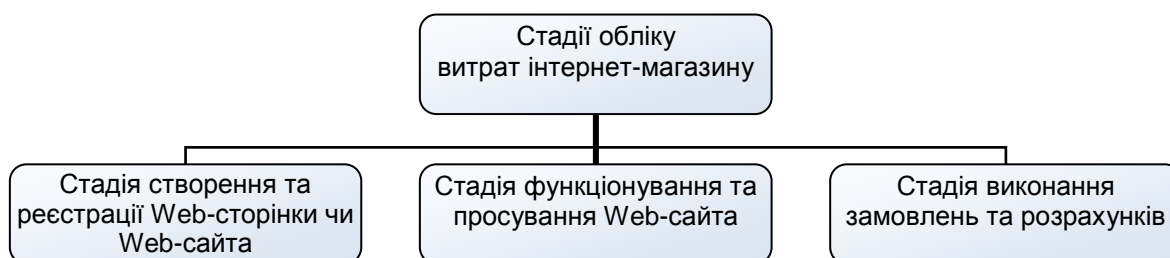

Рис. 1. Стадії обліку трансакційних витрат інтернет-магазину

Джерело: [8, с.154]

Перш ніж говорити про організацію обліку трансакційних витрат на стадії створення та реєстрації інтернет-магазину, слід нагадати, що продаж товарів через інтернет-мережу може здійснюватись шляхом створення Web-сторінки та шляхом створення Інтернет-магазину на WWW-сервері.

Створення Web-сторінки - це розміщення написаних в певному форматі групи файлів на сервері провайдера. Перевагою такої сторінки є невисока вартість її технічного супроводу. Розробку макета, дизайну та інші роботи часто виконують спеціалізовані фірми-розробники (Web-студії).

Створення ж Інтернет-магазину на WWW-сервері включає кілька етапів, поданих на рис. 2.

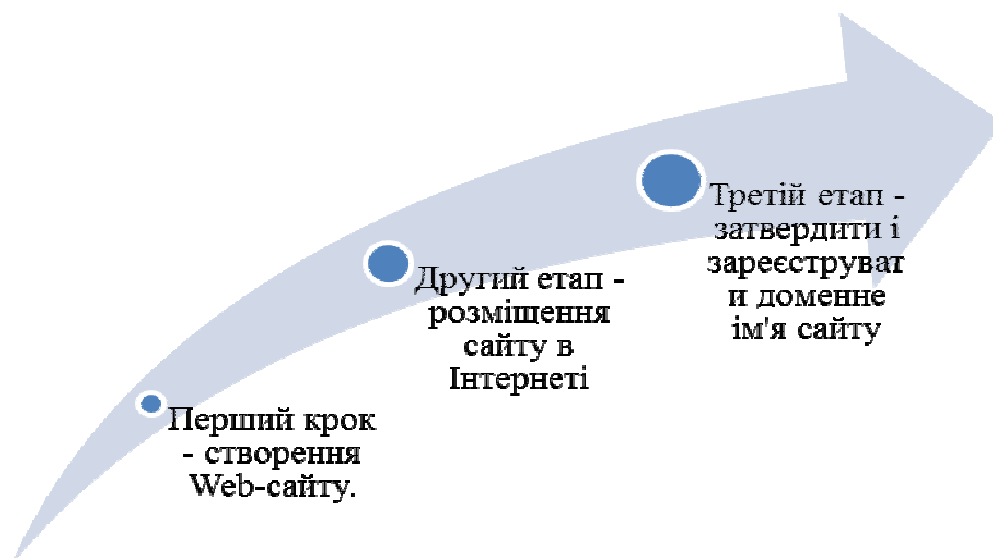

Рис. 2. Створення Інтернет-магазину на WWW-сервері

Джерело: [6, с.202]

Слід наголосити, що створити Web-сайт можна в декілька способів, серед яких найпоширенішими є:

- 1) придбання послуги з розробки Web-сайта - здійснюється на підставі договору на створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) розробка Web-сайта власними силами (за наявності в штаті відповідних фахівців) - у цьому випадку слід говорити про так званий службовий твір, що створюється на підставі трудового договору;
- 3) придбання готового Web-сайта - здійснюється на підставі договору про передачу виключних прав інтелектуальної власності;
- 4) оренда Web-сайта - здійснюється на підставі ліцензійного договору.

Незважаючи на відмінності в реалізації зазначених варіантів, у них є і спільні елементи. Зокрема, спільним для зазначених способів, крім організаційних дій, є те, що разом із витратами на створення/оренду сайту підприємство несе додаткові трансакційні витрати, направлені на його розміщення в Інтернеті: зокрема, на послуги хостингу, колокацію та реєстрацію доменного імені [5, с.45].

У практиці зустрічаються два варіанти відображення витрат на створення Web-сайту в обліку підприємства - (визнати його нематеріальним активом (далі - НМА) або списати витрати на розробку сайту на витрати звітного періоду). Проте чинне законодавство вимагає визнання Web-сайту нематеріальним активом та потреби капіталізувати витрати по його створенню. Отже, сума всіх витрат, понесених підприємством на створення Web-сайту, має акумулюватись на субрахунку 154 «Придбання (створення) НМА», а при введенні в експлуатацію списуватись на субрахунок 125 «Авторське право і суміжні з ним права».

З метою забезпечення доступу користувачів до веб-сторінки в будь-який момент часу, Web-сайт має весь час знаходитися в робочому стані, тобто мати постійне підключення до Інтернету. Це завдання досягається завдяки послуг хостингу, суть яких полягає як в наданні місця на сервері, що використовується для зберігання багатьох Web-сайтів (так званий віртуальний хостинг), так і в наданні окремого сервера (послуга виділеного сервера) [5, с.45]. Проте твердження, що послуги хостингу є доведенням Web-сайта до придатного для його використання стану і таким чином необхідності включення вартості послуг хостингу до первісної вартості Web-сайта вважаємо помилковими. Користування послугами хостингу в першу чергу спрямовано на підтримку сайту в робочому стані, то ж їх вартість має включатись до складу трансакційних витрат.

Користування послугами колокейшину служить тій же меті, що й хостинг. Різниця полягає тільки в тому, що в цьому випадку для зберігання Web-сайта підприємство використовує власний сервер, який при цьому розміщується в приміщенні постачальника послуг колокації. Крім того, постачальник такої послуги забезпечує постійне підключення сервера до Інтернету, а також, як правило, забезпечує його роботоздатність, техобслуговування та фізичну охорону [5, с.45].

Отже, облік вартості спожитих послуг колокейшину має підпорядковуватись тим же принципам, що й облік хостингу.

Як відомо, для ідентифікації Web-сайта інтернет-магазину необхідно зареєструвати домен. Слід наголосити на той факт, що, реєструючи домен, підприємство не купує його - йому такий домен делегується, причому на обмежений строк (як правило, від одного року до декількох років). Окремі науковці стверджують, що витрати на реєстрацію домена мають включатись розробником до вартості послуг зі створення Web-сайта, а отже включатись до первісної вартості сайту. На нашу думку, таке твердження слід визнати дискусійним, оскільки домен, як зазначалось раніше, лише делегується на певний строк, а отже підприємство має нести витрати по продовженню терміну його використання, що унеможливорює в подальшому їх відносити до складу первісної вартості даного НМА. Більш вірним вважаємо віднесення витрати по продовженню терміну використання домену через рахунок 39 «Витрати майбутніх періодів» до складу трансакційних витрат звітного періоду.

До трансакційних витрат мають бути віднесені і витрати по просуванню Web-сайта в пошукових системах та його підтримці, а також витрати по виконанню замовлень (зокрема, витрати по укладенню договорів та здійсненню контролю за їх виконанням).

Таким чином, приходимо до висновку, що до складу трансакційних витрат збутової діяльності інтернет-магазину слід включати витрати на оплату послуг хостингу (оренда

дискового простору), коллокейшину (оренда сервера у провайдера), плата за домен (доменне ім'я передається в тимчасове використання), витрати по просуванню Web-сайта в пошукових системах та його підтримці, а також витрати по виконанню замовлень (договірні витрати) тощо.

По-друге, з метою забезпечення належної організації обліку трансакційних витрат інтернет-магазину необхідно чітко визначити ознаки класифікації та їх класифікаційні групи. Вважаємо, що для потреб бухгалтерського обліку, із множини наявних класифікаційних ознак трансакційних витрат найбільш доцільною є класифікація таких витрат за етапами трансакції, оскільки на кожному з етапів трансакції дані витрати фінансуються за рахунок різних джерел фінансування (рис. 3).

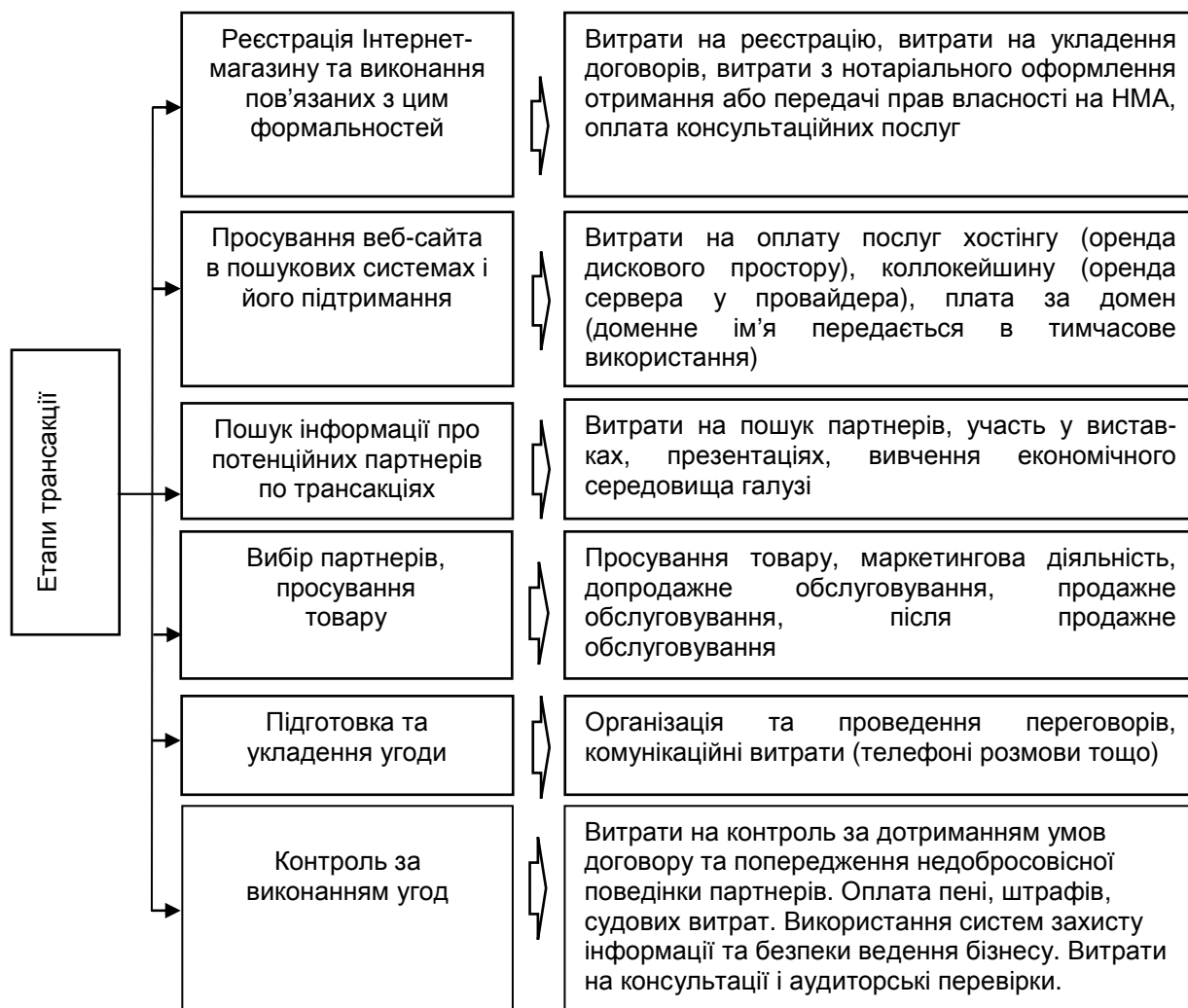

Рис. 3. Трансакційні витрати інтернет-магазину за етапами трансакції

Джерело: власна розробка

По-третє, чітко визначивши класифікацію трансакційних витрат, варто перейти до розробки Робочого плану рахунків, тобто визначити, які саме рахунки мають бути призначені для обліку даного виду витрат. Так, для відображення в обліку трансакційних витрат науковці та практики пропонують різні варіанти, зокрема, Шмигун М.М. пропонує поглибити та розширити предметне наповнення рахунків бухгалтерського обліку шляхом доповнення рахунків 92, 93, 94 та 97 відповідними субрахунками по обліку трансакційних витрат [8, с.224].

Проте погодитись з даним твердженням, вважаємо, було б не вірним, оскільки введення зазначеної кількості субрахунків на рахунках класу 9 створить облік трансакційних витрат досить обтяжливим і призведе до значних витрат часу та ускладнення відображення інформації у фінансової звітності. На думку авторів, варто прислухатись до пропозицій

Тимофіїва С.В, проте лише в частині того, що для обліку трансакційних витрат варто застосовувати один з існуючих рахунків класу 9.

Так, Тимофіїв С.В. пропонує звільнити один з існуючих рахунків класу 9 Плану рахунків для забезпечення можливості відокремленого обліку трансакційних витрат, а саме рахунок 98 з послідуною назвою «Трансакційні витрати» та відкриттям субрахунків, призначених для обліку трансакційних витрат за їх видами [4, с.58]. Проте внесення таких кардинальних змін до Плану рахунків вважаємо не доцільним, оскільки вони вимагають внесення низки змін до нормативних актів та методичних рекомендацій. Для обліку трансакційних витрат більш доцільно вважаємо скористатись рахунком 973 (який виключено з Плану рахунків) з використанням аналітичних рахунків обліку трансакційних витрат за етапами трансакції.

Доцільність поданих пропозицій обґрунтовується тим, що трансакційні витрати, як свідчить практика, на різних етапах трансакції мають різні джерела фінансування, тож відкриття відповідних субрахунків лише на рахунках, призначених для відображення витрат операційної діяльності, не дасть можливості повноцінного відображення в обліку понесених трансакційних витрат і до того ж є більш обтяжливим, ніж відкриття одного субрахунку на рахунку 97 «Інші витрати».

Отже, з огляду на виділені групи трансакційних витрат за етапами трансакції та враховуючи вимоги чинного законодавства, запропоновано відображати дані витрати на рахунку 973 «Трансакційні витрати» з відкриттям аналітичних рахунків обліку трансакційних витрат за етапами трансакції.

Слід наголосити, коли мова йде про облік трансакційних витрат, головне полягає не тільки в тому, щоб ввести їх до складу балансу в капіталізованому вигляді і тим самим завищити вартість майна, а щоб організувати контроль за процесом їх виникнення. І саме це, на погляд науковців та практиків, і становить найбільш суттєву проблему, оскільки трансакційні витрати дотепер є розосередженими в обліку, при тому певна їх частина взагалі не потрапляє до обліково-інформаційної системи [3, с.165].

Належно організований облік, контроль і аналіз трансакційних витрат дозволить вирішити питання їх оптимізації та забезпечити таким чином суттєві резерви підвищення ефективності збутової діяльності інтернет-магазинів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за результатами досліджень приходимо до висновку, що трансакційні витрати є невід'ємною складовою механізму функціонування сучасної економічної системи, і справляють значний вплив на забезпечення умов взаємодії економічних суб'єктів. Відсутність нормативного регулювання обліку трансакційних витрат інтернет-магазину не дає можливості визначити фактично понесені витрати і, як наслідок, унеможлиблює здійснення економічного аналізу впливу даних витрат на обсяги реалізації продукції, розширення ринків збуту, на рівень задоволення потреб споживачів, на фінансові результати тощо.

З метою підвищення аналітичності, оперативності та точності облікових даних щодо трансакційних витрат інтернет-магазину, доведено необхідність:

по-перше, з метою гармонізації чинних нормативних актів з питань регулювання обліку витрат доповнити Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», зокрема в частині критеріїв визнання витрат, критеріями визнання трансакційних витрат;

по-друге, деталізувати облік трансакційних витрат на рахунку 973 «Трансакційні витрати» у відповідності до класифікації трансакційних витрат за етапами трансакції.

Запровадження на практиці поданих пропозицій дозволить підвищити якість обліково-інформаційного забезпечення управління збутовою діяльністю, так необхідного в умовах жорсткої конкуренції.

Література

1. Витрати: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 №318 [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – [Затверджене від 1999-31-12]. – [Остання редакція від 2011-09-12]. – Режим доступу: [http:// www. buhgalter911.com](http://www.buhgalter911.com)
2. Власенко О.П. Управління трансакційними витратами: автореф. дис. канд. екон. Наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О.П. Власенко, Житомирський

національний агроекологічний університет Міністерства аграрної політики України. – Житомир, 2009. – 20 с.

3. Лоханова Н. Проблеми обліку і контролю трансакційних витрат у системі управління економічною стійкістю підприємств / Н. Лоханова // Вісник ТНЕУ. – 2012. – № 1. – С. 161-171.

4. Тимофіїв С.В. Методологічні аспекти обліку трансакційних витрат / С.В. Тимофіїв // Економічні науки. - Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Ч. 3, Випуск 9 (33). – С. 391-399.

5. Смердов В. Веб-сайт (інтернет-магазин): облік витрат на створення, розміщення та обслуговування / В. Смердов // Податки та бухгалтерський облік. – 2012. – № 68. – С. 11-19.

6. Туржанський В.А. Облік витрат на створення Інтернет-магазину та здійснення торговельних операцій / В.А. Туржанський // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №4. – С. 202-207.

7. Оліфірова Ю.О. Облік витрат та розрахунків і інтерактивній торгівлі: організація та методика / Ю.О. Оліфірова // Вісник ДонНУЕТ. – 2013. – №3(59). – С. 154-164.

8. Шигун М.М. Бухгалтерський облік трансакційних витрат: проблеми визначення поняття і класифікації / М.М. Шигун // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – Випуск 2(14). – С. 224 –234.

References

1. Expenses: Regulations (standards) of accounting 16 No 318 [Electronic recourse]. Ministry of Finance of Ukraine. – [Approved from 1999-31-12]. – [The latest version from 2011-09-12]. – Available from: <http://buhgalter911.com>

2. Vlasenko, O.P. (2009), "Management of transaction costs", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, Zhytomyr National Agroecological University of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, Zhytomyr, Ukraine, 20 p.

3. Lokhanova, N. (2012), "The problems of accounting and control of transaction costs in the management system of the economic sustainability of the enterprises", *Visnyk TNEU*, no. 1, pp. 161-171.

4. Tymofiiiv, S.V. (2012), "Methodological aspects of transaction costs accounting", *Ekonomichni nauky, Seriiia "Oblik i finansy"*, Part 3, Iss. 9 (33), pp. 391-399.

5. Smerdov, V. (2012), "Website (online store): cost accounting for the creation, deployment and maintenance", *Taxes and Accounting*, no. 68, pp. 11-19.

6. Turzhanskyi, V.A. (2013), "Cost Accounting on the creating online store and implementation of trade transactions", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 4, pp. 202-207.

7. Olifirova, Yu.O. (2013), "Cost accounting and calculations in the interactive trade: organization and methods", *Visnyk DonNUET*, No 3(59), pp. 154-164.

8. Shyhun, M.M. (2009), "Accounting of transaction costs: problems of the concept definition and classification", *Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis. Seriiia: Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz*, Zhytomyr, Ukraine, ZHDТУ, Iss. 2(14), pp. 224–234.

УДК 657:005.921

Бруханський Р.Ф.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і правового
забезпечення агропромислового виробництва
Тернопільський національний економічний університет

КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК: МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Brukhanskyi R.F.,
cand. sc. (econ.), assoc. prof., the head of the accounting and
legal ensuring agricultural production department
Ternopil National Economic University

THE CONCEPT OF STRATEGIC MANAGEMENT AND ACCOUNTING: POSSIBLE VERSION OF INTERRELATION

Постановка проблеми. На сьогодні серед дослідників у сфері бухгалтерського обліку відсутній єдиний підхід та порозуміння стосовно співвідношення бухгалтерського обліку та концепції стратегічного менеджменту. В більшості випадків система обліку розглядається як інформаційне забезпечення, в інших – як складова системи стратегічного менеджменту, а окремі вчені навіть вважають систему обліку об'єктом стратегічного менеджменту.

Існуючу ситуацію ілюструє проф. П.О. Куцик, який відмічає, що інформаційна система обліку з одного боку, ніби пасивно наслідують стратегію, але сама на неї не впливає, а з іншого – навпаки, відіграє активну роль у стратегічному менеджменті, виступаючи механізмом реалізації організаційної стратегії [1, с. 58]. Існування різних співвідношень між системою обліку та системою стратегічного менеджменту призводить до виникнення різноманітних варіантів подальшого розвитку бухгалтерського обліку з метою покращення стратегічного управління на підприємстві та не дозволяє побудувати єдину концепцію подальшого розвитку бухгалтерського обліку в системі стратегічного менеджменту. Вирішенню цієї проблеми, що набуває значної актуальності у зв'язку із наростанням кризових явищ в світовій економіці, присвячена пропонована стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням удосконалення обліково-аналітичного забезпечення стратегічного менеджменту присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців: І.М. Богатої, М.В. Болдуєва, Б.І. Валуєва, В. Говіндараджана, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.А. Залевського, В.Е. Керімова, І.І. Криштопи, Г.Є. Крохичевої, В.І. Кузя, С.Ф. Легенчука, А.А. Пилипенка, Ю.М. Потаніної, М.С. Пушкаря, Б. Райана, С.П. Суворової, К. Уорда, І.І. Хахонової, А.В. Шайкана, Дж. Шанка та ін. Наявність відкритих проблем можна пояснити специфічними особливостями облікової інформації для цілей стратегічного менеджменту підприємства. Поглиблених досліджень потребують питання щодо вивчення проблем обліково-інформаційного забезпечення потреб стратегічного менеджменту підприємств України, уточнення вимог та параметрів концепції формування облікової інформації для стратегічного управління, окреслення векторів взаємозв'язку концепції стратегічного менеджменту і системи бухгалтерського обліку вітчизняних підприємств.

Постановка завдання. Основною метою статті є обґрунтування можливих варіантів співвідношення концепції стратегічного менеджменту та бухгалтерського обліку з метою усунення неконвенційності підходів до проведення наукових досліджень в сфері розробки обліково-аналітичного забезпечення стратегічного менеджменту підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті проведеного дослідження праць вітчизняних та зарубіжних вчених в обліковій сфері виявлено наступні можливі варіанти взаємозв'язку стратегічного менеджменту та бухгалтерського обліку:

1. Система бухгалтерського обліку може виступати в якості інформаційного супроводу (забезпечення) процесу стратегічного менеджменту. Даний підхід є найбільш поширеним

серед вітчизняних і зарубіжних дослідників. Його особливістю є розгляд бухгалтерського обліку в якості забезпечуючої інформаційної підсистеми системи стратегічного менеджменту, яка виступає генератором облікової інформації для розробки проектів стратегічних рішень та інформаційним джерелом для проведення стратегічного контролю. Як відмічають Ю. Барчі, М.Г. Шентірмей та З. Земан [5, с. 15], на сьогодні в західноєвропейських країнах значного поширення набув підхід, коли бухгалтерський облік розглядається як комплексна інформаційна система, що описує процес створення і виконання стратегії.

При цьому, система обліку розглядається в існуючому незмінному вигляді, а інформація, що генерується нею у вигляді фінансової та управлінської звітності, може бути розширена та доповнена на основі використання традиційних облікових методологічних інструментів – варіювання наявними альтернативними варіантами оцінки облікових об'єктів, збільшення кількості аналітичних розрізів, розширення показників фінансової звітності (приміток до річної звітності), розробка нових форм управлінської звітності на основі виділених аналітичних рахунків тощо.

2. Стратегічний облік (фінансовий і управлінський) є лише одним із етапів стратегічного менеджменту, що забезпечує сканування внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Представники такого підходу (І.М. Богатая, С.П. Суворова, О.М. Щемелев та інші) виділяють окремий функціональний напрям бухгалтерського обліку – стратегічний облік (фінансовий та управлінський), подальший розвиток якого зумовлює необхідність внесення значних змін в існуючу облікову методологію, трансформацію існуючих принципів бухгалтерського обліку та облікових цінностей, сформованих протягом тривалого історичного періоду.

Застосування такого підходу дозволяє об'єднати в єдину систему стратегічного обліку всі існуючі та розробити нові методологічні інструменти, що ефективно забезпечуватимуть процес підготовки та реалізації стратегії підприємства.

Основною проблемою, що спричиняє неможливість ефективного реалізації даного підходу в практичній діяльності підприємств є відсутність глибоких теоретичних напрацювань з даної проблематики, що не дозволяє створити теоретико-методологічні передумови для реалізації системи стратегічного обліку як засобу інформаційного забезпечення стратегічного управління на підприємствах.

3. Система бухгалтерського обліку може бути одним із інструментів системи стратегічного менеджменту внаслідок реалізації функції перерозподілу ресурсів в національній економіці. Основоположником даного підходу є проф. Е.С. Хендріксен та М.Ф. Ван Бреда, які розуміють під основною функцією бухгалтерського обліку перерозподіл ресурсів в національній економіці. Зокрема, як відмічають автори, фінансова звітність передбачає настання економічних наслідків, які є основою для вибору переваг тієї чи іншої групи користувачів [4, с. 147]. Проф. Я.В. Соколов та І.А. Смірнова наступним чином інтерпретують позицію авторів: “перше завдання бухгалтерського обліку відповідно до поглядів авторів цієї книги – отримати і представити суспільству інформацію про економічну ефективність господарюючих суб'єктів і тим самим створити інформаційну основу для перерозподілу продуктивних сил між ефективними (високорентабельними) і збитковими галузями народного господарства” [3, с. 563].

Таким чином, облікова інформація, що оприлюднюється у фінансовій звітності підприємств, є засобом впливу на інвестиційні та позикові рішення її користувачів. Оскільки у фінансовій звітності оприлюднюється стан і результати діяльності підприємства, то в залежності від їх динаміки змінюється інвестиційна та позикова політика користувачів такої інформації. Внаслідок цього наявні у підприємств інвестиційні та позикові ресурси вкладаються в ті підприємства, оприлюднені результати яких у фінансовій звітності відповідають встановленому рівню ризику та доходності інвесторів і позичальників. Відповідно, система бухгалтерського обліку, як засіб генерування фінансової звітності, виступає інструментом, що визначає рішення інвесторів і позичальників, таким чином перерозподіляючи наявні на фінансовому ринку інвестиційні та позикові ресурси.

В залежності від виду стратегії підприємства, від типу визначених стратегічних цілей система бухгалтерського обліку може розглядатись в якості інструменту реалізації стратегії. Це пов'язано з тим, що згідно Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та національних П(С)БО на підприємстві може застосовуватись власна

облікова політика, від обрання якої залежать показники фінансової звітності. Внаслідок цього облікова політика, як засіб коригування показників фінансової звітності в залежності від потреб власників та менеджменту підприємства, є стратегічним інструментом, що впливає на рішення користувачів облікової інформації. Наприклад, для реалізації фінансової стратегії підприємств, що пов'язана з ефективним залученням, використанням й перерозподілом фінансових ресурсів для досягнення фінансових цілей, при формуванні наказу про облікову політику слід використовувати ті методи обліку серед наявних в П(С)БО альтернатив, які сприятимуть покращенню фінансового стану підприємства і підвищуватимуть ефективність залучення фінансових ресурсів.

Існування такого підходу підтверджує Е.К. Хекс, який розглядає проблеми побудови корпоративної стратегії для річної звітності, що базується на врахуванні взаємозв'язку між акціонерами та діями менеджменту компанії, що відображається в показниках фінансової звітності [10, с. 106]. Наприклад, часті зміни в обліковій політиці компанії, відмова від прийнятих минулого року положень, повернення до попередніх положень, свідчать про існування проблем в діяльності компанії, що може відвернути від неї потенційних інвесторів. Як відмічає К.Р. Херріген [11, с. 109], при реалізації корпоративної стратегії важливе місце займає політика капіталізації витрат на рекламу, науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, інші нематеріальні активи тощо. Відображення даних об'єктів як витрат або їх капіталізація як активів значно впливає на показники стану і діяльності корпорації, на її ділову репутацію, що в цілому може стати значною перешкодою/перевагою під час залучення додаткових інвестиційних ресурсів, укладанні угод з потенційними партнерами, при об'єднанні компаній тощо.

Досить широкого поширення у вчених зі сфери обліку, що є представниками країн англосаксонської і континентальної моделі (Е.Л. Блек, К.Ф. Селлерс, Т.С. Менлі [6], К. Гоутроп, О. Амаг [9], С. Гош [8] та ін.), а також і в працях окремих вітчизняних вчених [2] теж набула концепція креативного обліку, яка передбачає можливість здійснення маневрування обліковими методами з метою одержання бажаних показників фінансової звітності, зокрема, і за допомогою інструментів облікової політики. Однак, креативний облік не завжди передбачає здійснення діяльності в межах чинного облікового законодавства, в окремих випадках передбачає його порушення з метою вуалювання одержаних результатів. Внаслідок цього вважаємо, що на відміну від креативного обліку, лише облікова політика може виступати дієвим і законним обліковим інструментом, що може і повинен використовуватись в сучасних умовах розвитку ринкової економіки для підвищення ефективності реалізації обраної підприємством стратегії.

4. Система бухгалтерського обліку може виступати об'єктом стратегічного менеджменту. Даний підхід передбачає перехід в площину організації бухгалтерського обліку і стосується аналізу подальших стратегічних перспектив розвитку системи бухгалтерського обліку на підприємстві, як одного із видів інформаційних систем підприємства. Зокрема, вивченню подібних стратегічних аспектів використання інформаційної облікової системи підприємства присвячена праця Р.Д. Гальєрса та Д.Е. Лейднер "Стратегічний інформаційний менеджмент" [7].

При застосуванні такого підходу відбувається роздвоєння ролі системи бухгалтерського обліку в системі стратегічного управління. З одного боку, облікова система використовується як джерело інформації, засіб сканування середовища свого ж функціонування, а з іншого – є об'єктом стратегічного управління, стосовно якого буде сформульована і впроваджена стратегія, проведена оцінка і контроль її реалізації на підприємстві. В даному випадку облікова інформація репрезентує результати ефективних чи неефективних рішень менеджменту в частині організації системи обліку на підприємстві. Прикладом застосування такого підходу є реалізація стратегії переходу до організації обліку на основі аутсорсингу, що передбачає здійснення цілого комплексу дій і стратегічно спланованих заходів, які забезпечать поступове перенесення виконання облікових функцій від працівників підприємства до працівників підприємства-аутсорсера.

Для реалізації такої стратегії необхідно визначитись з цілями і планами їх досягнення (наприклад, скорочення витрат на здійснення облікових процедур), детальними рекомендаціями по їх реалізації на рівні системи організації обліку, розробити набір програм, бюджетів і процедур, які повинні бути виконані для здійснення переходу на бухгалтерський аутсорсинг

(пошук підприємства-аутсорсера, обговорення і укладання договору щодо рівня оплати облікових процедур, визначення їх переліку і встановлення якісних і кількісних вимог щодо їх виконання, звільнення бухгалтерської служби підприємства тощо), проведення моніторингу і постійного контролю за процесом реалізації обраної стратегії організації обліку на підприємстві.

Висновки та подальші дослідження. Проведений аналіз існуючих підходів дослідників в обліковій сфері стосовно співвідношення бухгалтерського обліку та концепції стратегічного менеджменту дозволив виявити чотири можливих варіанти їх співвідношення, кожен з яких може мати місце на сучасному етапі розвитку облікової науки і практики. На особливу увагу заслуговує розгляд перших двох підходів, які передбачають розгляд бухгалтерського обліку як інструменту інформаційного супроводу (комплексного або часткового) процесу розробки та реалізації стратегій підприємства. Зокрема, вважаємо, що ці два підходи повинні бути синтезовані в один підхід, що передбачатиме розробку комплексного інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту підприємства на основі використання існуючого та розробки нового методологічного інструментарію бухгалтерського обліку в напрямі поглиблення його стратегічної орієнтації.

Література

1. Куцик П.О. Концептуальні підходи до розгляду інформаційних систем обліку в корпоративному управлінні / П.О. Куцик // Облік і фінанси. – 2013. – № 4 (62). – С. 52-60.
2. Пушкар М.С. Креативний облік : створення інформації для менеджерів : монографія / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Kart-blansh, 2006. – 334 с.
3. Соколов Я.В. Теория учета: как ее понимают в Америке и как мы хотели бы ее понимать / Я.В. Соколов, И.А. Смирнова. В кн. Хендриксен Е.С. Теория бухгалтерского учета / Е.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда [пер. с англ.]; под ред. проф. Я.В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с., С. 557-566.
4. Хендриксен Е.С. Теория бухгалтерского учета / Е.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда [пер. с англ.]; под ред. проф. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 576 с.
5. Barczy J. The (information-) connection between the strategic management-accounting and the company valuation / Judit Barczy, Marta Groszne Szentirmai, Zoltan Zeman // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1928034>
6. Black E.L. Creative accounting using asset sales: An international study of countries allowing noncurrent asset revaluation / Black E. L., Sellers K.F, Manly T.S. // Journal of Business Finance and Accounting. – 1998. – Vol. 25 (9). – P. 1287-1317.
7. Galliers R.D. Strategic Information Management. Challenges and strategies in managing information systems. Third Edition / Robert D. Galliers and Dorothy E. Leidner. – Oxford: Butterworth-Heinemann, 2003. – 625 p.
8. Ghosh S. Creative accounting: A fraudulent practice leading to corporate collapses // S. Ghosh // Research and Practice in Social Sciences. – 2010. – Vol. 6 (1), February. – P. 1-15.
9. Gowthorpe C. Creative accounting: Some ethical issues of macro- and micro-manipulation / Catherine Gowthorpe, Oriol Amat // Journal of Business Ethics. – 2005. – Vol. 57, núm. 1. – P. 55-64
10. Hax A.C. Strategy and the strategy formation process / Arnolddo C. Hax, Nicolas S. Majluf // Interfaces. – 1988. – Volume 18, Issue 3. – P. 99-109.
11. The Blackwell Handbook of Strategic Management / Edited by: Michael A. Hitt, R. Edward Freeman, Jeffrey S. Harrison. – Wiley-Blackwell, 2006. – 740 p.

References

1. Kutsyk, P.O. (2013), "Conceptual approaches to the consideration of accounting information systems in corporate management", *Accounting and Finance*, no. 4 (62), pp. 52-60.
2. Pushkar, M.S. (2006), *Kreatyvnyi oblik: stvorenniya informatsiyi dlya menedzheriv* [Creative accounting: establishment information for managers: a monograph], *Kart-blansh*, Ternopil, Ukraine, 334 p.
3. Sokolov, Ya.V., Smirnova, I.A. (2000), *Teoriya ucheta: kak yeye ponimayut v Amerike i kak my khoteli by yeye ponimat* [Accounting theory: how it is understood in America and how we

would like to understand it], in the book Khendriksen, Ye.S. *Teoriya bukhgalterskogo ucheta* [Accounting Theory], Translated by Van Bred, M.F., Edited by prof. Sokolov, Ya.V., *Finansy i statistika*, Moscow, Russia, 576 p., pp. 557-566.

4. Khendriksen, Ye.S. (2000), *Teoriya bukhgalterskogo ucheta* [Accounting Theory], Translated by Van Bred, M.F., Edited by prof. Sokolov, Ya.V., *Finansy i statistika*, Moscow, Russia, 576 p.

5. Barczy, J., Groszne Szentirmai, Marta, Zeman, Zoltan (2011), The (information-) connection between the strategic management-accounting and the company valuation, available at: <http://ssrn.com/abstract=1928034>

6. Black, E.L. Sellers, K.F, Manly, T.S. (1998), "Creative accounting using asset sales: An international study of countries allowing noncurrent asset revaluation", *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol. 25 (9), pp. 1287-1317.

7. Galliers, R.D. and Leidner, D.E. (2003), *Strategic Information Management. Challenges and strategies in managing information systems*, Oxford: Butterworth-Heinemann, 625 p.

8. Ghosh, S. (2010), "Creative accounting: A fraudulent practice leading to corporate collapses", *Research and Practice in Social Sciences*, Vol. 6 (1), pp. 1-15.

9. Gowthorpe, C. and Amat, O. (2005), "Creative accounting: Some ethical issues of macro- and micro-manipulation", *Journal of Business Ethics*, Vol. 57, no. 1, pp. 55-64.

10. Hax, A.C. and Majluf, N.S. (1988), "Strategy and the strategy formation process", *Interfaces*, Vol.18, Issue 3, pp. 99-109.

11. Edited by: Michael A. Hitt, R. Edward Freeman, Jeffrey S. Harrison (2006), *The Blackwell Handbook of Strategic Management*, Wiley-Blackwell, 740 p.

УДК 657: 336.012.23(045)

Зигрій О.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТНОСТІ: РОЗРАХУНКОВИЙ ПІДХІД

Zyhrii O.V.,
cand. sc. (econ.), assistant professor of accounting and auditing
of Chortkivskyi Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

COMPREHENSIVE ASSESSMENT OF FINANCIAL CONDITION OF ENTERPRISE ON THE BASIS OF PERFORMANCE REPORTING: CALCULATED APPROACH

Постановка проблеми. Фінансовий стан є визначальним чинником конкурентоспроможності й сталого розвитку підприємства та найважливішою характеристикою функціонування фірми в ринкових умовах. Стійкий фінансовий стан виявляється результатом ефективного управління всією сукупністю господарських факторів.

Сучасні підходи до управління фінансово-господарською діяльністю підприємства повинні спиратися на те, що процеси формування, розподілу і використання фінансових ресурсів здійснюються в умовах невизначеності зовнішнього середовища, тобто під впливом великої кількості його дестабілізуючих факторів. До таких факторів відносяться: нестабільність економічної політики держави, розвиток інфляційних процесів, недостатній внутрішній платоспроможний попит, зростання тарифів в галузях природних монополій та ін.

Впливи зазначених факторів спричиняють дестабілізацію ресурсних потоків і призводять до ризиків та не прогнозованих втрат, обертаючись кризовим фінансовим станом підприємства.

Процес управління фінансовими і матеріальними потоками підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища вимагає створення гнучкої системи прийняття рішень. Основою такої системи є комплексна оцінка фінансового стану, що визначає його рівень, дозволяє дослідити динаміку комплексних показників, порівняти їх з аналогічними показниками інших підприємств і розробити заходи з поліпшення фінансового стану. Тому проблема розробки заходів комплексної оцінки фінансового стану, спрямованої на врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на здійснення фінансово-господарської діяльності, для створення інформаційної бази прийняття рішень фінансового характеру, є найбільш складною при адаптації підприємства до ринкових умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансового стану підприємства знаходять відображення в численних роботах фахівців. Серед них найбільш значущими слід відзначити роботи таких вітчизняних вчених, як: О. Ю. Верланова, О.С. Іванілова, О. П. Кавтиш, А. В. Ковалевської, І. М. Мягих, Т. А. Обущак, Н. А. Остап'юк, Р. В. Рудої, Г. В. Савицької тощо. Крім того, проблеми звітності, процедури її складання, аналізу та аудиту в умовах ринкової економіки досить повно висвітлені в працях вчених країн близького і далекого зарубіжжя: Л. В. Іоніда, Л. С. Соколова, Р. С. Сейфуліна, Е. Хелфера, Є. В. Бріггема, Г. Г. Кірейцева тощо. Значні досягнення названих вчених стали основою подальшого дослідження проблем та формування висновків і пропозицій щодо удосконалення бухгалтерської фінансової звітності. Проте окремі моменти комплексної оцінки фінансового стану підприємства досі є мало вивченими і мало дослідженими, що спонукає до більш глибокого їх висвітлення у статті.

Постановка завдання. Комплексна оцінка повинна враховувати найважливіші параметри фінансово-господарської діяльності підприємства. В процедуру її проведення доцільно включати аналіз показників рентабельності, ділової активності, платоспроможності, ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів та інші показники, що комплексно оцінюють основні сфери діяльності підприємства. Оскільки достовірна та об'єктивна оцінка фінансового стану не повинна базуватися на довільному наборі показників, то ставимо за мету обґрунтувати систему показників, які базуються на публічній звітності підприємств, дозволяють сформулювати систему комплексної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, підвищити рівень достовірності отриманих оцінок, надати можливість проведенню деталізованого аналізу фінансового стану та виявити індикатори причин, що найістотніше впливають на погіршення його рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання або дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в економічному середовищі [5]. Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських і фінансових рішень. В нестабільних умовах функціонування підприємства, що передбачає вибір методологічних основ фінансового обліку, виникає проблема отримання показників придатних для порівняння. Як наслідок, підвищена увага до процесу вибору облікових принципів, методів та прийомів при формуванні показників бухгалтерської фінансової звітності.

Головним призначенням фінансової звітності підприємства є одержання інформації, яка дає достовірне й повне уявлення про майновий і фінансовий стан компанії. На жаль, до останнього часу фінансова звітність українських підприємств не відповідає цим вимогам. Річ у тім, що серед практикуючих працівників фінансово-бухгалтерських служб існувала точка зору, що основною, якщо не єдиною, ціллю складання бухгалтерської звітності є її надання в державні контролюючі органи. Адже результати фінансового аналізу використовуються:

- адміністрацією для прийняття управлінських рішень;
- зовнішніми користувачами (банками – для визначення кредитоспроможності підприємства, потенційними інвесторами – для визначення доцільності інвестицій, професійними учасниками фондового ринку – для визначення ціни акцій і тощо).

Слід пам'ятати, що у кожного з партнерів підприємства – акціонерів, банків, податкових адміністрацій – свій критерій економічної доцільності на власний вибір, виходячи з своїх інтересів. Беззаперечно, що показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути

доступними, достовірними, своєчасними, точними для того, щоб можна було одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні.

Значення теоретичних досліджень у галузі фінансового аналізу і у тому числі аналізу фінансового стану для забезпечення ефективної діяльності вітчизняних підприємств визначається декількома обставинами:

- по-перше, трансформаційною кризою, в умовах якої здійснюється діяльність;
- по-друге, відсутністю у вітчизняній практиці критичної маси необхідного досвіду фінансового аналізу. Це частково пов'язано з тим, що й досі можна вести мову про недоліки вітчизняної школи фінансового менеджменту та аналізу [2, с. 103].

До найбільш загальних показників комплексної оцінки фінансового стану ТОВ „Чортківський цукровий завод” належать показники доходності та рентабельності. Важливе значення має аналіз структури доходів підприємства та оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності. При цьому доцільно проаналізувати зв'язок прибутку підприємства з формуючими прибутком факторами, що полегшує практичну орієнтацію в цих питаннях.

Однією з важливих характеристик фінансового стану ТОВ „Чортківський цукровий завод” є його фінансова незалежність від зовнішніх джерел. З цією метою обчислюється коефіцієнт фінансової незалежності „автономії” (К.авт.). Практично встановлено, що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто критичне значення К авт. = 0,5. Чим більше значення коефіцієнта, тим кращий фінансовий стан підприємства (менша залежність від зовнішніх джерел) [4].

Для визначення фінансової стійкості підприємства вираховують коефіцієнт фінансової стабільності (Кфс.). Нормативне значення (Кфс) повинно бути більшим 1, що свідчить про збільшення виручки, збільшення прибутку, що і є характерним для ТОВ „Чортківський цукровий завод”. Відображення цих змін у динаміці відобразимо у табл.1.

Таблиця 1

Динаміка структури пасивів

Показники	Абсолютні величини			Питома вага у загальній величині пасивів, %			Зміна	
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	в абсол. величин 2013р.до 2011р,+/-	в питомій вазі 2013р. до 2011р.
Реальний капітал, млн.грн	142,7	159,9	172,3	39,1	49,5	40,8	29,6	1,7
Позичені засоби, млн.грн	145,9	162,4	248,5	45,4	50,3	58,9	102,6	13,5
Коефіцієнт автономії	1,3	1,4	1,6	-	-	-	0,3	-
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,02	1,01	1,4	-	-	-	0,38	-

Джерело: розрахунки автора

Табл. 1 відображає зміну структури пасиву ТОВ „Чортківський цукровий завод” в динаміці і дозволяє встановити відхилення досліджуваних показників, які мають позитивну тенденцію росту впродовж досліджуваних періодів. Коефіцієнт автономії відображає у 2011 р. значення 1,3, у 2012 – 1,4, у 2013 – 1,6, що характеризує незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Перевищення власних коштів над позиковими вказує на те, що ТОВ „Чортківський цукровий завод” має достатній рівень фінансової стійкості і відносно незалежне від зовнішніх фінансових джерел.

Для аналізу фінансової звітності вагоме місце має „Звіт про фінансові результати” підприємства. На короткострокову і довгострокову платоспроможність підприємства впливає його здатність отримувати прибуток. У зв'язку із цим розглянемо такий аспект діяльності підприємства, як рентабельність, яка є якісним показником ефективності роботи підприємства.

Звичайно при розрахунку рентабельності визначають відношення прибутку до таких показників: рівня продажу, активів, власного капіталу. При розрахунку використовуються:

- чистий прибуток, що визначається як балансовий прибуток за вирахуванням платежів до бюджету;

– чиста реалізація, що визначається як виручка від реалізації мінус ПДВ, акцизний збір та інші відрахування з доходу.

Показники рентабельності ТОВ „Чортківський цукровий завод” відображають наступні результати (табл. 2).

Таблиця 2
Показники рентабельності ТОВ „Чортківський цукровий завод”

Показник	Досліджуваний рік			Відхилення показників 2013 р. до 2011 р., +/-
	2011	2012	2013	
Рівень рентабельності активів, %	6,5	6,6	6,7	0,2
Рівень рентабельності власного капіталу, %	13,5	12,9	1,5	- 12,0
Рівень рентабельності продажу%	15,6	15,5	4,8	- 10,8
Рівень рентабельності продукції (робіт, послуг), %	16,5	18,4	5,1	- 11,4
Рівень чистої рентабельності, %	3,5	4,0	5,8	2,3
Коефіцієнт оборотності активів	0,68	0,65	0,69	0,01

Джерело: розрахунки автора

Розглянемо по табл. 2 кожний показник конкретно:

- рентабельність активів показує відносно одну і ту ж суму прибутку, що припадає на 1 грн. активів та характеризує ефективність управління підприємством;
- щодо рентабельності власного капіталу, то величина одержаного прибутку в розрахунку на 1 грн. капіталу власників значно відрізняється за останній досліджуваний період;
- коефіцієнт рентабельності продажу характеризує розмір операційного прибутку підприємства, що надходить з кожної гривні від продажу продукції і в 2011 р. становив 15,6; 2012 р. – 15,5; 2013 р. – 4,8;
- рентабельність продукції відображає мінімальний прибуток у 2013 р. в розрахунку на одну гривню понесених витрат за попередні досліджувані роки;
- чиста рентабельність підприємства у 2011 р. становила 3,5, у 2012 р. - 4,0, 2013 р. - 5,8;
- коефіцієнт оборотності активів характеризує наскільки ефективно використовуються активи з точки зору обсягу реалізації. Іншими словами, скільки разів за звітний період активи обернулись в процесі реалізації продукції. Чим вищий оборот, тим ефективніше використовуються активи. Найбільш суттєвими відхиленнями від минулих періодів є рентабельність власного капіталу, рентабельність продажу, рентабельність продукції, де переважає від’ємний результат у межах від 10,8 до 12. Хоча підприємству характерний позитивний результат роботи.

Таким чином встановлено, що показники рентабельності ТОВ „Чортківський цукровий завод” мають різну тенденцію росту і спаду.

При аналізі фінансового стану ТОВ „Чортківський цукровий завод” важливе значення має зміна прибутку на активи. Дану ситуацію можна подати у вигляді табл. 3.

Таблиця 3
Динаміка прибутку на активи ТОВ „Чортківський цукровий завод”

Показник	Досліджуваний рік			Відношення 2013р. у до 2011р.
	2011	2012	2013	
Чистий прибуток, тис грн	10254	12556	2162	0,2
Середньорічна вартість активів, тис. грн	286541	354125	372596	1,3
Прибуток на активи, грн	0,04	0,04	0,006	0,034

Джерело: розрахунки автора

Дані табл. 3 свідчать про зниження коефіцієнта прибутковості активів, тобто про зменшення прибутку на активи в 2013 році порівняно з 2012–2011 роками.

Використаємо цю залежність для аналізу причин зміни рентабельності активів, для чого в табл. 4 зробимо розрахунок коефіцієнта прибутковості активів. Коефіцієнт прибутку на активи об’єднує два показники: частка прибутку в одній гривні реалізації та оборот активів.

Частка прибутку в одній гривні реалізації обчислюється за допомогою коефіцієнта прибутковості, а оборот активів – за допомогою коефіцієнта оборотності активів. Тобто, добуток названих показників дорівнює значенню коефіцієнта прибутку на активи.

Таблиця 4
Рівень прибутковості активів ТОВ „Чортківський цукровий завод”

Рік	Прибуток на активи, грн		Коефіцієнт прибутковості		Коефіцієнт оборотності активів
2011	0,04	=	0,59	x	0,68
2012	0,04	=	0,62	x	0,65
2013	0,006	=	0,01	x	0,69

Джерело: розрахунки автора

З даних табл. 4 видно, що на зниження прибутку на активи в 2013 році вплинуло зменшення коефіцієнта прибутковості.

Коефіцієнт прибутку на капітал характеризує ефективність використання підприємством власного капіталу (табл. 5).

Таблиця 5
Динаміка прибутку на капітал ТОВ „Чортківський цукровий завод”

Показник	Досліджуваний рік			Відношення 2013р. до 2011р., коеф
	2011	2012	2013	
Чистий прибуток, тис грн	10254	12556	2162	0,2
Власний капітал, тис. грн	145210,5	160231,5	166061	1,14
Прибуток на капітал, грн	0,071	0,078	0,02	0,28

Джерело: розрахунки автора

Дані табл. 5 свідчать про зниження коефіцієнта, тобто про зменшення прибутковості капіталу в 2013 році порівняно з минулими роками.

Оцінка фінансового стану підприємства в умовах ринкових відносин особливо важлива для вирішення конкуренції та фінансової стабільності, надійності підприємства як партнера. У значній мірі втрачає значення контроль виконання планів, які регламентують діяльність підприємств, зростає потреба в оцінці фінансового стану та аналізі ліквідності (платоспроможності) підприємства (табл. 6).

Аналіз платоспроможності ТОВ „Чортківський цукровий завод” характеризує табл. 6 і відображає коефіцієнт покриття. Значення його за досліджувані роки менше 1,0, тому визначає неліквідний баланс, оскільки характеризує очікувану платоспроможність за період, який дорівнює середній тривалості одного обороту всіх його оборотних активів.

Таблиця 6
Оцінка платоспроможності ТОВ „Чортківський цукровий завод”

Показник	Формула розрахунку	2011р.	2012р.	2013р.	Рекомендовані показники
Коефіцієнт покриття	$\frac{A_1+A_2+A_3}{\Pi_1+\Pi_2}$	0,05	0,06	0,04	1,5 – 2,0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{A_1+A_2}{\Pi_1+\Pi_2}$	0,01	0,05	0,03	0,8 – 1,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{A_1}{\Pi_1+\Pi_2}$	0,01	0,04	0,02	> 0,2

Умовні позначення формул: A_1 – найбільш ліквідні активи; A_2 – активи, що швидко реалізуються; A_3 – активи, що повільно реалізуються; Π_1 – найбільш термінові зобов'язання; Π_2 – короткострокові пасиви.

Джерело: розрахунки автора.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує очікувану платоспроможність. Найвищою є у 2012 р. Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає платоспроможність на дату складання балансу. У вітчизняній літературі норматив ліквідності не розроблено.

Висновки і пропозиції. Однією з найважливіших складових процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємства є комплексна оцінка фінансового стану. Слід розуміти, що це процедура втілення комплексу заходів, яка включає аналіз найважливіших параметрів фінансово-господарської діяльності із застосуванням сучасних методів фінансового аналізу для забезпечення інформаційної бази прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на створення умов для сталого розвитку підприємства.

Дослідження фінансового стану підприємства дозволяє визначити рівень його конкурентоспроможності і місце підприємства в економічному середовищі.

Отже, аналіз показників комплексної оцінки фінансового стану підприємства показав, що не існує загальноприйнятого підходу до виміру його рівня і дозволив виявити недоліки існуючого методичного забезпечення комплексної оцінки, що зумовило необхідність його подальшого вдосконалення з метою розробки оптимальних заходів щодо підвищення рівня фінансового стану підприємств.

Література

1. Верланов О.Ю. Методологічні проблеми оцінки фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] / О.Ю. Верланов // Економічні науки. Наукові праці. – 2005. – К. – Т. 38. Вип. 25. – С. 108-113. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2005/38-25-15.pdf>

2. Деркач О.В. Проблеми аналізу фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] / О.В. Деркач, О.П. Кавтиш // Ефективна економіка. – 2013. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2013>

3. Иониди Л.В. Комплексная оценка финансового состояния предприятия на основе нечетко-множественного подхода [Електронний ресурс] / Л.В. Иониди, А.А. Чалова // Институт экономики и права Ивана Кушнера. – 2012. – Режим доступу: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/3690.htm>

4. Ковалевська А.В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства / А.В. Ковалевська, С.І. Асєєв // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2012. – № 3. – С. 163-169.

5. Мягких І.М. Оцінка використання ресурсного потенціалу підприємств України в ринкових умовах / І.М. Мягких // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 33. – С. 199 – 203.

6. Обуцак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обуцак // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92-100.

7. Остап'юк Н.А. Методика оцінки фінансового стану підприємства в умовах інфляції / Н.А. Остап'юк // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1(55). – С. 127 – 129.

8. Руда Р.В. Оцінка фінансового стану підприємства : сутність та необхідність [Електронний ресурс] / Р.В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 1(9). – С. 61 – 65. - Режим доступу: <http://koris.com.ua/other/16818/index.html>

9. Соколова Л.С. Финансовое состояние предприятия : оценка и моделирование механизма управления [Електронний ресурс] / Л.С. Соколова // Справочник экономиста. – Москва, 2010. – № 9. – Режим доступу: http://www.profiz.ru/se/9_10/finansovoe_sostoianie

References

1. Verlanov, O.Yu. (2005), "Methodological problems in assessing the financial situation of enterprises", *Ekonomichni nauky*, available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2005/38-25-15.pdf>

2. Derkach, O.V. and Kavtysh, O.P. (2013), "The problems of financial analysis of companies", *Efektivna ekonomika*, available at: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2013>

3. Ionidi, L.V. and Chalova, A.A. (2012), "Comprehensive assessment of the financial condition of the enterprise based on fuzzy multiple campaign", available at: <http://be5.biz/ekonomika1/r2012/3690.htm>

4. Kovalevska, A.V. and Asieiev, S.I. (2012), "Critical analysis of methods for assessing the financial condition of the company", *BIZNESINFORM*, no. 3, pp. 163-169.

5. Miahkykh, I.M. (2011), "Assessment of resource potential of enterprises in Ukraine in market conditions", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no 33, pp. 199–203.

6. Obushchak, T.A. (2007), "The essence of the financial condition of the company", *Aktualni problemy ekonomiky*, no 9, pp. 92-100.
7. Ostapiuk, N.A. (2011), "Methods of assessing the financial situation of the company in terms of inflation", *Visnyk ZhDTU*, no 1(55), pp. 127–129.
8. Ruda, R.V. (2010), "Evaluation of the financial condition of the company: the nature and necessity", *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no 1(9), pp. 61–65, available at: <http://koris.com.ua/other/16818/index.html>
9. Sokolova, L.S. (2010), "Financial condition of the enterprise: assessment and modeling of the mechanism control", *Spravochnik ekonomista*, no 9, available at: http://profiz.ru/se/9_10/finansovoe_sostoeanie

УДК 657.6

Візіренко С.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Запорізький національний технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Vizirenko S.V.,
cand. sc. (econ.), assistant professor of
accounting and auditing department,
Zaporizhia National Technical University

IMPROVING THE AUDIT OF PAYMENTS WITH SUPPLIERS AND CONTRACTORS

Постановка проблеми. Нормальне функціонування облікового процесу неможливе без належної організації обліку заборгованості перед постачальниками та підрядчиками, яка виникає через розрив у часі від моменту переходу права власності на придбані товари, виконані роботи чи надані послуги та моменту оплати.

Значимість організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядчиками визначається тим, що облікові показники заборгованості за розрахунками впливають на ліквідність та платоспроможність підприємства, його фінансову міцність та рівень інвестиційної привабливості.

Підґрунтям оцінки якості організації обліку та оптимальності системи розрахунків загальноновизнано аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми удосконалення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками розглядаються в працях таких видатних вітчизняних науковців, як: Б.Ф. Усач, В.В. Сопко, К.О. Утенкова, Ф.Ф. Бутинець, Л.П. Кулаковська, Л.Н. Шкіря та ін. Проте, в умовах трансформації складання фінансової звітності за міжнародними стандартами виникає нагальна потреба в подальшому вивченні питань з даної теми.

Постановка завдання. Метою статті є удосконалення документального забезпечення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі господарської діяльності підприємства постійно вступають у різні розрахункові відносини з постачальниками та підрядниками. Метою аудиту розрахунків з постачальниками і підрядниками відповідно до МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту», яким установлені загальні цілі незалежного аудитора та пояснюється характер і обсяг аудиту, призначеного для надання можливості незалежному

аудитору досягнути цих цілей є висловлення аудитором незалежної професійної думки щодо правильності ведення розрахунків з постачальниками та підрядниками за отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги [1].

Основними завданнями аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками є: перевірка наявності та правильності оформлення первинної документації; законність виникнення і своєчасність погашення кредиторської заборгованості; правильність відображення в обліку зобов'язань; дотримання фінансово-розрахункової дисципліни та її вплив на платоспроможність підприємства; перевірка правильності відображення інформації у регістрах бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Для забезпечення якості проведення аудиту розрахунків з постачальниками і підрядниками аудитор має чітко визначити аудиторські процедури та методи.

Вибір методу або процедури – це результат емпіричного професійного судження безпосередньо аудитора, який опирається на мету та обставини власне замовлення на аудиторську послугу, з одного боку, і на особистий досвід і кваліфікацію – з іншого. Процедури складаються з певної послідовності застосовуваних методів. Однак це не означає, що будь-який метод контролю «закріплений» за конкретною аудиторською процедурою. Залежно від обставин замовлення до складу аудиторської процедури можуть входити різні методи. Саме в підборі оптимальної й відповідної кількості та виду того чи іншого методичного прийому залежить якість аудиторської послуги [7].

Перелік аудиторських процедур має плануватись відповідно до норм МСА 500 «Аудиторські докази», яким визначено з чого складаються аудиторські докази під час аудиту фінансової звітності, та відповідальність аудитора за розробку й виконання аудиторських процедур для отримання достатніх і прийнятих аудиторських доказів, що дадуть йому можливість сформулювати обґрунтовані висновки, на яких ґрунтуватиметься думка аудитора, та які необхідні для проведення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Програма аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками

№	Перелік етапів аудиторської перевірки	Виконавець	Індекс робочого документу	Примітка
1	Перевірка залишку заборгованості за даними Головної книги з залишками в облікових регістрах		РДКЗ 1.1	
2	Перевірка наявності активів звірки і відповідності їх даним аналітичного і синтетичного обліків		РДКЗ 1.2	
3	Направлення запитів на підтвердження заборгованості			
4	Визначення розбіжностей між отриманими відповідями на відправлені запити по підтвердженню КЗ із наявними на підприємстві актами звірень і залишків в аналітичному обліку КЗ			
5	Перевірка наявності договорів, що передбачають авансову оплату			
6	Перевірка правильності оформлення документів на одержання ТМЦ і своєчасності надання їх у бухгалтерію			
7	Перевірка повноти і своєчасності оплати рахунків		РДКЗ 1.3	
8	Перевірка розрахунків по товарообмінним операціям			
9	Перевірка правильності відображення КЗ у балансі			
10	Перевірка на наявність у складі КЗ отриманих претензій		РДКЗ 1.4	
11	Складання реєстру визначення заборгованості з терміном позовної давності, що минув, причини її виникнення		РДКЗ 1.5	
12	Перевірка результатів проведення інвентаризації КЗ			
13	Проведення вибіркової перевірки з метою перевірки рахунків, накладних, отриманих від постачальників, з даними складського і бухгалтерського обліків		РДКЗ 1.6	
14	Перевірка суцільним методом списання нестач, втрат і псування запасів з вини постачальників		РДКЗ 1.7	
15	Проведення пошуку невідображених зобов'язань шляхом тесту відсікання		РДКЗ 1.8	

Джерело: розробка автора

Для того, щоб підтвердити правильність відображення в обліку та своєчасність розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками, особливу увагу аудитор слід звернути на своєчасність поставок, відповідність кількості та якості поставленої продукції вимогами договору, на використання підприємством своїх прав у разі порушення умов договору, правильність та обґрунтованість цін. У разі перевірки повноти і правильності оприбуткування отриманих від постачальника запасів, дотримання діючих цін і тарифів завданням аудитора є встановлення:

- наявності, достовірності та правильності оформлення договорів на доставку запасів;
- повноти і своєчасності оприбуткування запасів, що надійшли від постачальників;
- достовірності та законності розрахунків з постачальниками і підрядниками;
- дотримання строків позовної давності.

Відповідно до МСА 500 «Аудиторські докази», перевірка записів або документів надає аудиторські докази різних ступенів достовірності залежно від їх характеру та джерела отримання інформації, а також у разі внутрішніх записів або документів – залежно від ефективності заходів внутрішнього контролю над їх формуванням [8].

Перевірка передбачає дослідження документів та відображення інформації в облікових регістрах. Це одна з найважливіших процедур аудиту. У ході перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками аудитор перевіряє первинні документи: прибуткові від постачальників та видаткові, а також облікові регістри: як бухгалтерські, так і податкові. Особливої уваги потребують податкові накладні, їх вірне оформлення, тому що невірний порядок видачі та заповнення податкової накладної при відображенні податкового кредиту з ПДВ загрожує підприємству штрафами.

Аудитор при перевірці розрахунків з постачальниками та підрядниками має встановити правильність кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дає змогу виявити не тільки помилки, а й розкрити факти навмисного викривлення облікових даних з метою приховування допущених зловживань. Правильність розрахунків перевіряють зіставленням операцій з оплати рахунків з виписками банку або іншими грошовими документами, ці дані повинні збігатися.

Аудиторська процедура спостереження актуальна на етапі інвентаризації. Аудитору потрібно здійснювати спостереження за проведенням інвентаризації кредиторської заборгованості та за процедурою відображення результатів інвентаризації в облікових регістрах підприємства.

Процедура запиту застосовується аудитором в ході аудиторської перевірки та часто доповнює виконання інших процедур. З загального переліку контрагентів відбираються з урахуванням необхідного відсотка підтвердження, відповідного рівня суттєвості та запланованих аудиторських ризиків ті контрагенти, яким направляються запити. Оцінивши отримані відповіді, аудитор формує свою думку від відібраних контрагентів та приймає рішення відносно застосування або незастосування інших аудиторських процедур.

Аналітичні процедури представляють собою оцінку фінансової інформації через аналіз правдоподібного взаємозв'язку між фінансовими та нефінансовими даними. Аналітичні процедури також включають усі необхідні дослідження ідентифікованих коливань чи взаємозв'язків, що суперечать іншій доречній інформації, або значно відрізняються від очікуваних показників [5]. Додаткові вказівки стосовно аналітичних процедур визначено в МСА 520 «Аналітичні процедури».

Основна мета застосування аналітичних процедур полягає у виявленні наявності або відсутності незвичайних або неправильно відображених фактів і результатів господарської діяльності, що визначають сфери потенційного ризику й потребують особливої уваги аудитора. Аналітичні процедури можуть виконуватися протягом усього процесу аудиту, що дає змогу підвищити його якість і скоротити витрати часу на проведення [8]. Стосовно ділянки аудиту «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» актуальність використання аналітичних процедур полягає у тому, що необхідно проаналізувати відповідність даних облікових регістрів та даних відповідних статей фінансової звітності. Крім того, аналітичні процедури застосовуються аудитором для аналізу впливу заборгованостей на фінансовий стан підприємства, його платоспроможність та фінансову стійкість [6].

Згідно МСА 230 «Аудиторська документація», аудитор повинен своєчасно скласти аудиторську документацію, яка є достатніми та відповідними записами основ для

аудиторського звіту та доказами того, що аудит планувався та виконувався відповідно до МСА і застосованих законодавчих та нормативних вимог, тобто це запис виконаних аудиторських процедур, отриманих доречних аудиторських доказів і висновків, яких дійшов аудитор (табл. 2-9).

Таблиця 2
Робочий документ аудитора з перевірки залишку заборгованості перед постачальниками та підрядниками РДКЗ 1.1

Рахунок у Головній книзі	Залишок по Головній книзі	Залишок по журналу	Відхилення (гр.2-гр.3)	Причини
1	2	3	4	5
Разом:				

Джерело: розробка автора

Таблиця 3
Робочий документ аудитора за результатами зустрічної перевірки заборгованості перед постачальниками та підрядниками РДКЗ 1.2

Кредитор (повна назва підприємства)	Код рядка у журналі	Сума кредиторської заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Згідно з актом звірки від кредитора		Примітка (відхилення, причини)
					сума	дата	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Джерело: розробка автора

Таблиця 4
Робочий документ аудитора за результатами зустрічної перевірки оплати рахунків постачальників РДКЗ 1.3

Кредитор (повна назва підприємства, без скорочення)	Код рядку у журналі	Сума по накладній (рахунку, договору)	Кінцева дата проведення оплати постачальнику згідно документам	Дата фактично проведеної оплати (згідно з випискою банку)	Сума штрафу чи пені за несвоєчасну оплату, передбачена договором		Підстава встановлених відхилень
					За договором	Фактично стягнуто	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Джерело: розробка автора

Таблиця 5
Робочий документ аудитора з перевірки отриманих претензій від кредиторів РДКЗ 1.4

Кредитор (повна назва підприємства, без скорочення)	Код рядку у журналі	Сума заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Пред'явлена претензія від кредитора		З них сума визначена підприємством
					Сума	Дата	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом:							

Джерело: розробка автора

Таблиця 6
Робочий документ аудитора з перевірки кредиторської заборгованості зі строком позовної давності, що минув РДКЗ 1.5

Кредитор (повна назва підприємства)	Сума кредиторської заборгованості	Дата виникнення заборгованості	Записи у бух обліку на списання	Підстава для списання	Примітка
1	2	3	4	5	6

Джерело: розробка автора

Таблиця 7
Робочий документ аудитора з перевірки накладних, отриманих від постачальників РДКЗ 1.6

Кредитор	Номер і дата накладної	Назва товару по накладній	Сума по накладній	Номер карточки складського обліку та дата розноски	Сума, що вказана у карточці	Розбіжності між накладною та карткою	Причини розбіжностей	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Джерело: розробка автора

Таблиця 8
Робочий документ аудитора з перевірки нестач, втрат та псування запасів з вини постачальника РДКЗ 1.7

Кредитор	Номер та дата накладної	Номер та дата накладної, найменування зіпсованого товару за накладною	Сума по накладній постачальника	Кількість та сума нестач запасів	Кількість та сума втрат запасів	Кількість та сума псування запасів	Відображення цих операцій у бухобліку	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Джерело: розробка автора

Таблиця 9
Робочий документ аудитора з перевірки тесту на відсікання по сумах доходу та зобов'язань на межі періодів РДКЗ 1.8

Кредитор	Документ			Відображення в облікових регістрах			Вплив на валюту балансу	
	Дата	№	Сума	Дата	Рядок регістру	Сума	Рядок балансу	Сума збільшення + зменшення -
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Джерело: розробка автора

Своєчасна підготовка достатньої та прийнятої аудиторської документації допомагає підвищити якість аудиту і сприяє ефективному огляду й оцінці отриманих аудиторських доказів і висновків, досягнутих до остаточного формулювання аудиторського звіту [2].

Висновки з даного дослідження. Отже, аудит операцій з постачальниками та підрядниками здійснюють у такій послідовності:

1) перевірка стану бухгалтерського обліку, фінансової звітності та внутрішнього контролю;

- 2) оцінка основних показників підприємства;
- 3) аналіз даних інвентаризації розрахунків;
- 4) перевірка реальності кредиторської заборгованості;
- 5) перевірка правильності відображення зобов'язань в обліку;
- 6) перевірка правильності оприбуткування підприємством отриманих від постачальників ТМЦ;
- 7) перевірка правильності відображення в обліку вартості виконаних робіт та отриманих послуг;
- 8) перевірка дотримання цін і тарифів.

Література

1. МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/index.php?option=com>
2. МСА 230 «Аудиторська документація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/index.php?option=com>
3. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/index.php?option=com>
4. МСА 500 «Аудиторські докази» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/index.php?option=com>
5. МСА 520 «Аналітичні процедури» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/index.php?option=com>
6. Практичний аудит: анфАС та ПРОФіль / [А. Клімов, О. Міронова, В. Пантелєєв, К. Утенкова]; за ред. В.Ю. Лісіної. – Х. : Фактор, 2010. – 720 с.
7. Редько О. Методи аудиторської практики [Електронний ресурс] / О. Редько, К. Редько. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/.../detail.php3>
8. Редько О. Процедури аудиту як основа професійної практики [Електронний ресурс] / О. Редько, К. Редько. – Режим доступу: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php>

References

1. Audytorska Palata Ukrainy (2012), MSA 200 the «General aims of independent public accountant and leadthroughs of audit in accordance with the International standards of audit», available at: <http://apu.com.ua/index.php?option=com>
2. Audytorska Palata Ukrainy (2012), MSA 230 the public «Accountant document», available at: <http://apu.com.ua/index.php?option=com>
3. Audytorska Palata Ukrainy (2012), MSA of a 300 «Planning of audit of the financial reporting», available at: <http://apu.com.ua/index.php?option=com>
4. Audytorska Palata Ukrainy (2012), MSA 500 public «Accountant proofs», available at: <http://apu.com.ua/index.php?option=com>
5. Audytorska Palata Ukrainy (2012), MSA 520 «Analytical procedures», available at: <http://apu.com.ua/index.php?option=com>
6. Klimov A., Mironova O., Panteleiev V, Utenkova K. (2011), Praktychnyi audyt: anfAS ta PROFIL [Practical audit: full face and Profile], Faktor, Kharkov, 720 p.
7. Redko O., Redko K. (2011), «Methods of audit practice», available at: <http://library.univ.kiev.ua/ukr/.../detail.php3>
8. Redko O., Redko K. (2011), «Audit procedures as the basis for the professional practice», available at: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php>

УДК 657

Матієшин М.М.,
аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаника»

СУТНІСТЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Matieshyn M.M.
graduate student of
theoretical and applied economy department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THE ESSENCE OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVIDING THE PROCESS FOR EXPLOITATION FIXED ASSETS OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Постановка проблеми. Успішність діяльності суб'єктів господарювання значною мірою залежить від стану, наявності й ефективності використання основних засобів, що зумовлено визначальною часткою останніх в структурі активів й особливим значенням основних засобів як необхідних засобів праці для виробництва продукції (робіт, послуг). Дослідження проблем підвищення ефективності використання основних засобів є особливо актуальним для будівельних підприємств, так як їх використання має суттєвий вплив на своєчасність і якість виконання будівельно-монтажних робіт.

Зважаючи на те, що основні засоби суттєво відрізняються між собою за своїм функціональним призначенням, прийняття ефективних управлінських рішень потребує достовірних даних про стан їх використання, одержання яких значною мірою залежить від наявної системи обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю будівельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання різних видів економічної діяльності, визначенню його сутності й складових присвятили свої праці такі вчені. як: С. П. Барановська, І. А. Бланк, О. М. Брадул, Р. Ф. Бруханський, В. О. Волощук, О. Д. Гудзинський, Н. В. Голячук, В. М. Жук, А. Г. Загородній, Т. Г. Камінська, М. Д. Корінько, О. А. Кравченко, М. Д. Крамчанінова, Ю. Д. Маляревський, Б. Г. Маслов, Є. В. Мних, Т. М. Пахомова, А. А. Пилипенко, М. С. Пушкар, І. Б. Садовська, Я. В. Соколов, В. В. Смирнова, Н. А. Тичиніна, Г. Б. Тітаренко, Л. В. Усатова та ін.

Не применшуючи цінності існуючих досліджень, вважаємо справедливим твердження Л. О. Волощук [1, с. 329], яка вказує, що, враховуючи одержані результати вітчизняних та зарубіжних вчених, потребують розгляду проблемні питання в частині методології обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємств, яка має певні недоліки, зокрема, досі не існує категоріальної визначеності. Також недостатньо дослідженими є питання, пов'язані з обліково-аналітичним забезпеченням процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств із врахуванням їх галузевих особливостей.

Постановка завдання. Дослідження даної теми вимагає вивчення точок зору вчених-економістів щодо сутності такого поняття, як "обліково-аналітичне забезпечення" та інших понять ("обліково-аналітична система", "обліково-інформаційне забезпечення", "інформаційне забезпечення" тощо), які є тотожними. Слід погодитись із Л. О. Волощук [1, с. 329], яка зазначає, що такі терміни за суттю мають одні й ті ж ключові завдання у системі управління, проте різні тлумачення, структуру та структуроутворюючі складові.

Відсутність єдиної точки зору у науковців й практиків не сприяє вирішенню багатьох проблем в процесі формування і використання обліково-аналітичної інформації про

фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання, що свідчить про необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

Метою даної роботи є обґрунтування сутності обліково-аналітичного забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств та окреслення галузевих особливостей їх діяльності, які впливають на цей процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показало, що в економічній літературі крім поняття “обліково-аналітичне забезпечення”, яке отримало широке трактування з точки зору його змістового наповнення (див. табл. 1), застосовують й інші пов'язані із ним поняття, для позначення яких використовують відповідні терміни.

Таблиця 1

Погляди вчених щодо трактування понять “обліково-аналітичне забезпечення”, “обліково-аналітична система”, “обліково-інформаційне забезпечення”, “інформаційне забезпечення”

Автор	Визначення
1	2
Обліково-аналітичне забезпечення	
А. Г. Загородній [2, с. 31]	система обліково-аналітичного забезпечення підприємства є формою організації всіх видів обліку й аналізу, метою якої є забезпечення менеджерів підприємства інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень та контролю за їхньою реалізацією
О. А. Кравченко [3, с. 1]	являє собою складний механізм, який об'єднує процеси обліку та економічного аналізу з метою створення обліково-аналітичного забезпечення, що дозволяє формувати об'єктивну інформацію відповідно до інтересів користувачів і напрямів розвитку галузі
Т. Г. Камінська [4, с. 3]	“... безперервне, цілеспрямоване формування відповідних інформаційних потоків, підпорядкованих вимогам аналізу, планування та підготовки і контролю фінансових управлінських рішень”
Н. Голячук [5, с. 408]	суть полягає в здійсненні облікових та аналітичних процедур у режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень
В. О. Волощук [1, с. 330]	слід розглядати як єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішніми користувачами
Обліково-аналітична система	
Я. В. Соколов, Е. В. Негашев [6]	це система, яка базується на бухгалтерській інформації, включаючи оперативні дані, які використовуються для економічного аналізу, статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації
С. П. Барановська [7, с. 9]	це система, що ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації
Л. В. Усатова [8, с. 12]	комплекс взаємодіючих і взаємопов'язаних елементів, що забезпечують процес безперервного цілеспрямованого збору, обробки та оцінки інформації, необхідної для планування діяльності, розробки, прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень
О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова [9]	це інтегрована система прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньо системних та загальносистемних функцій

продовження табл. 1

1	2
Л. В. Попова, Б. Г. Маслов, І. А. Маслова [10]; М. Д. Корінько, Г. Б. Тітаренко [11]	це система, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Тому обліково-аналітична система являє собою збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і макрорівнях
Обліково-інформаційне забезпечення	
Р. Ф. Бруханський [12, с. 32;33]	раціональна модель обліково-інформаційного забезпечення ... повинна враховувати як внутрішні, так і зовнішні інформаційні сфери, відображаючи комплексну консолідовану інформацію про діяльність підприємства і його перспективи. Основними джерелами обліково-інформаційного забезпечення є фінансовий облік і звітність; управлінський облік і звітність; результати моніторингу бізнес-середовища
Інформаційне забезпечення	
І.О. Бланк [13]	процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних управлінських рішень по всіх аспектах фінансової діяльності підприємства
В. В. Смирнова, А. О. Апостолов [14]	сукупність форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, необхідних і придатних для реалізації аналітичних та управлінських процедур, що забезпечують стабільне функціонування підприємства, його стійкий перспективний розвиток
М. Д. Крамчанинова [15]	підсистема в системі управління підприємством, що повинна включати три організаційних моменти: організацію масиву інформації, організацію потоків інформації, організацію переробки інформації

Щодо останніх, то найбільш поширеними в наукових джерелах є такі:

1) "обліково-аналітичне забезпечення" (А. А. Пилипенко; А. Г. Загородній; В. О. Волощук, Н. В. Голячук; Ю. Д. Малярєвський; Н. А. Тичиніна, О. А. Кравченко, Т. Г. Камінська, В. О. Волощук та ін.);

2) "обліково-аналітична система" (О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова; С. П. Барановська, Я. В. Соколов; Г. Б. Тітаренко, М. Д. Корінько, Л. В. Усатова, Л. В. Попова, Б. Г. Маслов та ін.);

3) "обліково-інформаційне забезпечення" (В. М. Жук, К. В. Гульпенко, Р. Ф. Бруханський; І. Б. Садовська та ін.);

4) "інформаційне забезпечення" (І. А. Бланк, В. В. Смирнова; М. Д. Крамчанинова та ін.) – застосування цього терміну характерне переважно для вчених і практиків із суміжних спеціальностей.

Слід зазначити, що окремі автори не дотримуються єдиної термінології, оскільки навіть в межах одного дослідження використовують різні терміни для визначення сутності понять "обліково-аналітичне забезпечення", "обліково-аналітична система", "обліково-інформаційне забезпечення", "інформаційне забезпечення", які характеризують одну і ту ж систему формування інформації для забезпечення інформаційних потреб широкого кола користувачів.

Як видно з таблиці 1, всі наведені терміни, котрі використовуються для визначення сутності тотожних понять, характеризують процес акумулювання, обробки та передачі обліково-аналітичної інформації, необхідної зовнішнім і внутрішнім користувачам різних рівнів управління з метою прийняття ними відповідних рішень. Це свідчить про те, що цілком можливо й необхідно використовувати єдиний термін.

На нашу думку, найбільш точно відображає сутність зазначеного процесу термін "обліково-аналітичне забезпечення", так як показує взаємозалежність між інформаційною

складовою системи – обліком і аналізом та взаємозв'язок цих елементів з користувачами обліково-аналітичної інформації з наявним між ними зворотнім зв'язком.

Для обґрунтування наведеної позиції доцільно розглянути досліджуване поняття з точки зору лексико-фразеологічної складової. Так, згідно з Академічним тлумачним словником української мови, слово “забезпечення” це дія, яка означає: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь, гарантувати щось [16, с. 17-18].

Не викликає сумніву й те, що обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати як систему, оскільки в гносеологічному розумінні термін «система» означає певну єдність, яка утворюється із багатьох елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках один з одним.

Як слушно зазначає М.С. Пушкар [17], в результаті об'єднання сукупності об'єктів відбувається отримання синергетичного ефекту (або емерджентності), так як такі об'єкти набувають властивостей, відмінних від властивостей кожного з них зокрема. Саме обліково-аналітичне забезпечення характеризується емерджентністю за рахунок взаємодії й поєднання всіх видів обліку й аналізу для досягнення єдиної мети – формулювання обґрунтованої, якісної, достовірної й комплексної обліково-аналітичної інформації.

Досягати тактичних й стратегічних цілей, вижити в сучасних динамічних та конкурентних умовах можливо, володіючи системною й комплексною інформацією – обліково-аналітичною. Порядок її формування у системі обліково-аналітичного забезпечення й зв'язок з об'єктами обліку представлено на рис. 1.

Дуже слушно вказує у монографічному дослідженні А. А. Пилипенко [18, с. 32], що “обліковий процес слід організовувати на основі інтеграції, щоб усі складові (об'єкти обліку) були взаємопов'язані між собою єдиним масивом інформації. Більш того, структура функції обліку повинна бути складовою частиною організаційної структури підприємства”.

Спірним вважаємо твердження І. М. Кірілова [19, с. 171] щодо того, що “...обліково-аналітична система ґрунтується тільки на бухгалтерській інформації...”, так як вона є визначальною, проте не єдиною. Навпаки, характерною рисою обліково-аналітичного забезпечення як системи є її комплексність, що проявляється через взаємодію інформаційних потоків бухгалтерського, оперативного, статистичного обліку та інформації, яка формується за допомогою методів фінансового, управлінського та стратегічного аналізу (див. рис. 1).

Відповідно до вищевказаного, елементами системи обліково-аналітичного забезпечення є облік й аналіз, які взаємодіють між собою, формуючи потужну інформаційну базу для прийняття рішень і здійснення контролю: внутрішнього (внутрішньогосподарський контроль, внутрішній аудит) чи зовнішнього (аудит, ревізія, судова економічна експертиза тощо).

Розглядаючи процес формування обліково-аналітичної інформації, вважаємо за доцільне виділення окремих етапів, від якісного виконання кожного залежить результативність інформації на виході, а саме:

- виявлення, накопичення та реєстрація облікової інформації у первинних документах;
- узагальнення масиву первинної облікової інформації шляхом складання внутрішньої та зовнішньої звітності підприємства;
- здійснення аналітичної обробки сукупності облікових даних [20, с. 132].

Наведені етапи будуть однаковими незалежно від того, стосовно яких об'єктів обліку формується обліково-аналітична інформація. Водночас на методику й організацію обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо певного об'єкта обліку мають значний вплив особливості фінансово-господарської діяльності видів економічної діяльності.

Серед основних галузевих особливостей будівельних підприємств, які необхідно враховувати при побудові обліково-аналітичного забезпечення управління процесом експлуатації основних засобів, слід виділити: мобільність активних основних засобів, що зумовлено розташуванням об'єктів будівництва в різних місцевостях, а не в одному виробничому цеху; вплив кліматичних умов на знос основних засобів, які експлуатуються на відкритих будівельних майданчиках; залучення окремих основних засобів (наприклад, будівельних кранів) від сторонніх організацій тощо.

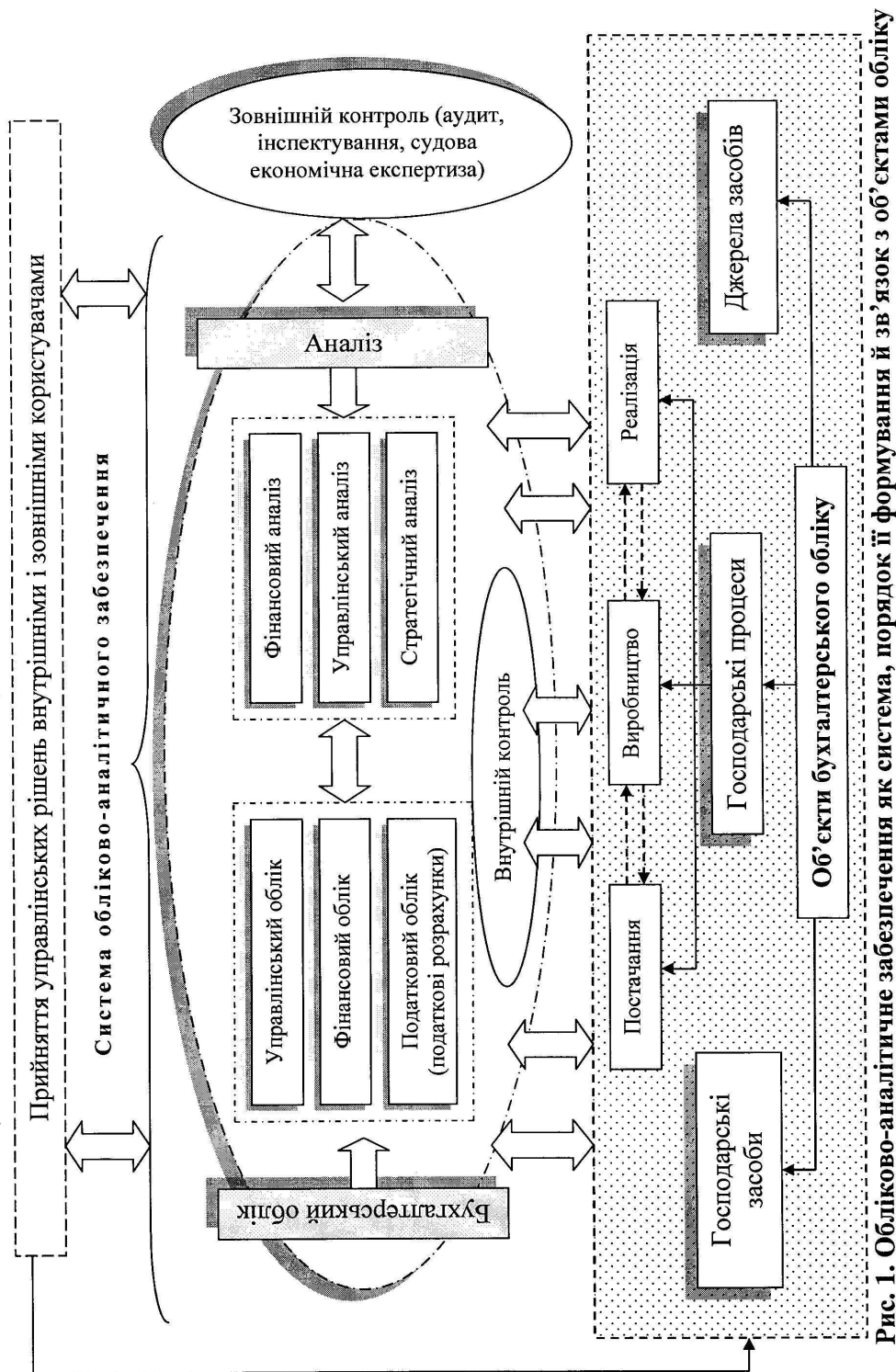

Рис. 1. Обліково-аналітичне забезпечення як система, порядок її формування й зв'язок з об'єктами обліку

Джерело: розроблено автором

Оцінюючи практику діяльності будівельних підприємств з точки зору обліково-аналітичного забезпечення їх управління, можна відзначити безсистемність та орієнтацію цього процесу переважно на виконання вимог нормативно-правових актів щодо нарахування та сплати податків і зборів, подання відповідної звітності тощо. В умовах динамічного розвитку економічних процесів обліково-аналітичне забезпечення повинне бути спрямоване не тільки на досягнення тактичних цілей, а насамперед – стратегічних.

Висновки та подальші дослідження. Отже, можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення процесу експлуатації основних засобів представляє собою систему збору і передачі комплексної інформації, яка формується в результаті поєднання й взаємодії всіх видів обліку та економічного аналізу, що уможлиблює прийняття тактичних й стратегічних управлінських рішень, спрямованих на ефективне використання основних засобів для виконання будівельно-монтажних робіт. Крім того така інформація є підґрунтям для прийняття рішень щодо вибору альтернативних варіантів: придбати чи орендувати основні засоби, споруджувати їх підрядним чи господарським способом, брати в кредит чи в лізинг, модернізувати чи ремонтувати, продавати чи консервувати тощо.

Саме виходячи із запропонованого вище трактування поняття обліково-аналітичного забезпечення процесу експлуатації основних засобів із врахуванням галузевих особливостей діяльності будівельних підприємств будуть проводитись подальші дослідження в цьому напрямі.

Література

1. Волощук Л. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства / Л. О. Волощук // Праці Одеського політехнічного університету. - Вип. 2 (36). – 2011.- С. 329-334.
2. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства / А. Г. Загородній // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні”], (Тернопіль, 23-24 квітня 2010р.) / М-во освіти і науки України, ТНЕУ. – Т. : Крок, 2010. – С. 31-32.
3. Кравченко О. А. Учетно-аналитическое обеспечение управления основными средствами сельскохозяйственных организаций / О.А. Кравченко / автореф. на соиск. уч. степени канд. эк. наук.: 08.00.12. – Ставрополь, 2011. – 22 с.
4. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах / Т. Г. Камінська / автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: 08.06.04.- Київ, 2006. – 20 с.
5. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством / Н. Голячук // Економічний аналіз. – Вип. 6. – 2010. – С. 408-410.
6. Соколов Я. В. Бухгалтерский управленческий учет: от истоков до наших дней: монография / Я. В. Соколов. – М. : Аудит: ЮНИТИ, 2009. – 213 с.
7. Барановська С. П. Обліково-аналітичне забезпечення як невід’ємна складова управління підприємством / С. П. Барановська // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 8-11.
8. Усатова Л. В. Формирование управленческой и налоговой составляющей учетно-аналитической системы расходов в условиях неопределенности в период трансформации международных стандартов финансовой отчетности / Л. В. Усатова / автореф. дис. на соиск. уч. степ. доктора экон. наук.: 08.00.12. – Орел, 2008. – 48 с.
9. Гудзинський О. Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 89-93.
10. Попова Л. В. Основные теоретические принципы построения учетно-аналитической системы / Л. В. Попова, Б. Г. Маслов, И. А. Маслова // Финансовый менеджмент. – 2003. – № 5. – С. 34-67.
11. Тітаренко Г. Б. Методичні підходи для побудови обліково-аналітичної системи з використанням експертних оцінок / Тітаренко Г. Б., Корінко М. Д. // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 4. – С. 66–69.

12. Бруханський Р.Ф. Модернізація обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств / Р.Ф. Бруханський // матеріали колективної монографії у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас [Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект, 1 т.]. – Дніпропетровськ: «Герда», 2013. С. 21- 34.
13. Бланк И.А. Энциклопедия финансового менеджера: В 4 т. Т. 1. Концептуальные основы финансового менеджмента / Бланк И. А. – 2-е изд., стереотип. – М. : Омега-Л, 2008. – 447 с.
14. Апостолов А.О. Информационное обеспечение развития предпринимательских структур / В. В. Смирнова, А. О. Апостолов // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць СНУ ім. В. Даля. – 2003. – Вип. 11. – С. 294–297.
15. Крамчанінова М.Д. Формування системи управління промисловим підприємством в умовах стратегічного партнерства / М. Д. Крамчанінова / автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.03 / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Маріуполь, 2005. – 20 с.
16. Словник української мови : в 11 томах. – Том 3. – 1972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sum.in.ua>.
17. Пушкар М.С. Розробка систем обліку : навч. посіб. / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Ін-т обліку і аудиту, ТАНГ : Карт-бланш, 2003. – 198 с.
18. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства: Наукове видання. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 276 с.
19. Кирилов И.Н. Теоретические аспекты развития системы учетно-аналитического обеспечения управленческих решений на предприятии / И.Н. Кирилов / Вестник Адыгейского государственного университета. – Серия 5: Экономика . – 2012. – № 2. – С 170-176.
20. Максимів Ю.В. Організаційні підходи до вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління відходами деревообробного виробництва / Ю. В. Максимів // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Економіка : зб. наук. Праць. – Рівне. – 2011. – Випуск 2 (54). – С. 131-138.

References

1. Voloshchuk, L.O. (2011), "Accounting and analytical providing of management innovative development of enterprise", *Pratsi Odeskoho politehnicnoho universytetu*, Iss. 2(36), pp. 329-334.
2. Zahorodnii, A.H. (2010), "Evaluation of the effectiveness the system of accounting and analytical providing of enterprise management", *Stan i perspektyvy rozvytku oblikovo-informatsiinoi systemy v Ukraini*: [Status and prospects of the development of accounting and information system in Ukraine], *Materialy mizhnarodnoi naykovo-praktychnoi konferentsii*, [Proceedings of the International Scientific Conference], (Ternopil, 23-24 April 2010) / Ministry of education and science of Ukraine, TNEU, T.: Step., pp.31-32.
3. Kravchenko, O.A. (2011), "Accounting and analytical ensuring of management of fixed assets of agricultural organizations", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.12, Stavropol, Russia, 22 p.
4. Kaminska, T.G. (2006), "Accounting and analytical providing of financial management at agricultural enterprises", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.06.04, Kyiv, Ukraine, 20 p.
5. Holiachuk, N. (2010), "Accounting and analytical providing as an important part of enterprise management", *Ekonomichniy analiz*, Iss. 6, pp. 408-410.
6. Sokolov. Ya.V. (2009), *Bukhgalterskiy upravlencheskiy uchet: ot istikov do nashyh dnei* [Bookkeeping Managerial Accounting: from the origins to the present days], monograph, Audit: UNITY, Moskow, Russia, 213 p.
7. Baranovska, S.P. (2012), "Accounting and analytical providing as an integral part of enterprise management", *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and development problems, collected works*, Vydavnytstvo Iivskoi politekhniky, Lviv, Ukraine, pp. 8-11.
8. Usatova, L.V. (2008), "Formation of administrative and tax component of accounting and analytical system of expenses in the conditions of uncertainty during the period of transformation of the international financial reporting standards", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.12, Orel, Russia, 48 p.

9. Hudzynskiy, O.D., Kireitsev, G.G. and Pakhomova, T.M. (2008), "Theoretical aspects of formation mechanism for accounting and analytical management", *Oblik i finansy APK*, no. 3, pp. 89-93.
10. Popova, L.V., Maslov, B.G. and Maslova, I.A. (2003), "Basic Theoretical Principles of building an accounting and analytical system", *Finansovyy menedzhment*, no. 5, pp. 34-67.
11. Titarenko, H.B. and Korinko, M.D. (2010), "Methodological approaches for building accounting and analytical system with using expert assessments", *Oblik i finansy APK*, no. 4, pp. 66-69.
12. Brukhanskyi, R.F. (2013), *Modernizatsiia oblikovo-informatsiinogo zabezpechennia strategichnogo menedzhmentu silskogospodarskykh pidpnyemstv* [Modernization of accounting and information providing the strategic management of agricultural enterprises], proceedings of the collective monograph in 2 volumes, Herda, Dnipropetrovsk, pp. 21-34.
13. Blank, I.A. (2008), *Entsyklopediia finansovogo menedzhera: V 4 t. T.1. Kontseptualnye osnovy finansovogo menedzhmenta* [Encyclopedia of the financial manager: In 4 vol. Vol.1. Conceptual bases of financial management], 2 issue, stereotype, Omega-L, 447 p.
14. Apostolov, A.O., Smirnova, V.V. (2003), "Information provision of the development of enterprise structures", *Economy. Management. Entrepreneurship*, Scientific collected works SNU name V.Dalia, Issue 11, pp. 294-297.
15. Kramchaninova, M.D. (2005), "Formation the system of management by the industrial enterprise in conditions of the strategic partnership", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Donetsk State University of Economics and Trade named M. Tugan-Baranovskyi, Mariupol, Ukraine, 20 p.
16. Ukrainian dictionary: in 11 volumes, (1972), Volume 3, available at: <https://sum.in.ua>.
17. Pushkar, M.S. (2003), *Rozrobka system obliku* [Development of accounting systems], tutorial, Institute of Accounting and Audit, TANH, Cart-blansh, Ternopil, Ukraine, 198 p.
18. Pylypenko, A.A. (2007), *Orhanizatsiia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia stratehichnoho rozvytku pidpnyemstva* [Organization of accounting and analytical providing for strategic development of enterprises], scientific publication, Kharkiv, Ukraine, 276 p.
19. Kirilov, I.N. (2012), "The theoretical aspects for the development of the system of accounting and analytical providing of managerial decisions at the enterprise", *Vestnik Adygeyskoho gosudarstvennogo universiteta*, Episode 5: The Economy, no. 2, pp. 170-176.
20. Maksymiv, Yu.V. (2011), "The organizational approaches for improving the system of accounting and analytical providing for waste management of woodworking industry", *Visnyk natsionalnogo universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*, The Economy, collection of scientific works, Rivne, Issue 2 (54), pp. 131-138.

УДК 336:336.7:338

Литвинюк О.В.,
аспірант¹, викладач кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ В КОНТЕКСТІ КОМПЛЕКСНОГО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Lytvyniuk O.V.,
graduate student, lecturer of banking department
Odesa National Economic University

METHODOLOGY OF LIQUIDITY ESTIMATION IN THE CONTEXT OF COMPLEX MANAGEMENT OF ASSETS AND LIABILITIES OF BANK INSTITUTIONS IN MODERN CONDITIONS

Постановка проблеми. В умовах фінансової глобалізації та інтеграції фінансових ринків досить актуальним та одним із стратегічних напрямків управління виступає комплексне управління активами та пасивами банківських установ, за допомогою якого забезпечується оптимальний рівень ліквідності та усуваються дисбаланси. Світова банківська система в даний час знаходиться в стані підвищеної невизначеності та волатильності. Специфіка діяльності сучасних фінансових ринків та системи регулювання діяльності банків свідчить про те, що для досягнення основних пріоритетних та стратегічних цілей банку необхідно здійснювати комплексне управління активами та пасивами банку.

В умовах сучасної нестабільності економіки проблеми, що пов'язані із недостатньою диверсифікацією банківської діяльності, слабкою координацією управління ефективністю, ризиками та ліквідністю, залежністю від джерел фінансування, чутливістю до змін ринкової кон'юнктури та факторів довіри до банківської системи в цілому свідчать, що сучасний банківський менеджмент потребує стратегічного та комплексного управління активами та пасивами банківських установ. В період зростання кризових явищ в економіці однією із основних функцій банківської системи та кожного банку є фінансове посередництво між різними суб'єктами господарювання, які мають нестачу та надлишок грошових коштів. Це посередництво призводить до того, що трансформація заощаджень в інвестиції змінює співвідношення строків та сум залучених й розміщених коштів та негативно позначається на ліквідності банківських установ. Підтримка ліквідності банківських установ є обов'язковою умовою їх самозбереження та виживання на висококонкурентному ринку фінансових послуг, без якої вони не зможуть виконувати своїх основних функцій та ефективно функціонувати.

Своєчасність і повнота виконання своїх функцій банківськими установами та банківською системою в цілому значною мірою залежить від їх ліквідності, яка є однією із загальних якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність, стійкість та конкурентоспроможність. У процесі своєї діяльності банківські установи постійно наражаються на ризик ліквідності, тобто ймовірності настання ситуації невідповідності між попитом і пропозицією коштів та неспроможності банку своєчасно й у повному обсязі виконати свої грошові зобов'язання. Причому негативний вплив на діяльність банку має як недостатня, так і надлишкова його ліквідність. Низький рівень ліквідності банку обмежує його платоспроможність, спричиняє втрату довіри клієнтів, зниження доступу та підвищення вартості зовнішніх джерел фінансування для підтримання ліквідності, а відповідно й фінансові проблеми.

* Науковий керівник: Добров В.М. – д.е.н., професор

Забезпечення належного та оптимального рівня ліквідності виступає однією із основних стратегічних цілей процесу комплексного управління активами та пасивами банківських установ. Банківська ліквідність відіграє важливу роль як у діяльності окремого банку, так і фінансовій системі держави від рівня якої залежить якість та повнота надання послуг клієнтам. В сучасних нестабільних фінансових умовах функціонування банківського сектору в процесі управління активами та пасивами виникає загроза незбалансованості припливу та відтоку грошових коштів за строками, сумами та в розрізі валют. Сучасні банківські установи функціонують за умов перехідної динаміки розривів ліквідності. При цьому вона може бути спричинена як зміною строків погашення коштів, що розміщуються та залучаються, так і динамікою сукупного обсягу цього розміщення та залучення.

Найбільш адекватною та ефективною формою аналізу незбалансованості ліквідності банківських установ в контексті комплексного управління активами та пасивами виступає побудова матриці фондування. Основними елементами матриці збалансування ліквідності є сума відповідної групи активів, яка спрямована на покриття певної групи пасивів. Варто відзначити, що серед групи науковців, які займалися дослідженням основних проблем щодо процесів управління ліквідності банку не існує єдиної думки з приводу визначення поняття «ліквідність банку» та елементного складу даних груп, що потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань щодо процесів управління ліквідністю банку та її оцінки за допомогою матриці фондування зробили відомі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, а саме: Дж. Сінкі [1], О. Лаврушин [2], В. Стельмах, В. Міщенко [3], Л. Кузнєцова [4], Л. Рябініна [5], І. Сало [6], О. Криклій [7], Л. Примостка [8] та інші. Однак питання розробки методики оцінки ліквідності в контексті комплексного управління активами та пасивами, які б відповідали сучасним вимогам висококонкурентного розвитку фінансового ринку потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Головною метою даного дослідження є розробка методики оцінки ліквідності в контексті комплексного управління активами та пасивами банківських установ в сучасних умовах за допомогою матриці фондування. Для реалізації вищевказаної мети сформовані такі завдання, як: дослідження основних підходів до трактування економічної сутності поняття ліквідність банку; обґрунтування та розробка методики оцінки ліквідності в контексті комплексного управління активами та пасивами в сучасних умовах за допомогою матриці фондування.

Об'єктом дослідження є процеси управління активами та пасивами банківських установ, за допомогою яких забезпечується оптимальний рівень ліквідності, оскільки достатня ліквідність та надійність банківських установ є важливою для забезпечення прибуткової діяльності, збереження капіталу вкладників та акціонерів.

Предметом дослідження виступає сукупність методологічних, методичних та практичних аспектів комплексного управління активами та пасивами банківських установ України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ефективного функціонування банківських установ процес управління ліквідністю є одним із основних ключових елементів комплексного управління активами та пасивами. Ліквідність в контексті комплексного управління активами та пасивами банку традиційно визначається як ступінь покриття зобов'язань банку його активами, строк розміщення яких в грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань. Актуальним в управлінні та розподілі фінансових ресурсів є розробка та реалізація політики, яка забезпечить збалансованість активів і пасивів банку й впливає на його ліквідність, прибутковість та фінансову стійкість і надійність.

Дж. Сінкі зазначає, що ліквідність насамперед необхідна для того, щоб бути готовим до вилучення депозитів та задоволення попиту на кредити. Непередбачені зміни потоків створюють для банківських установ проблеми ліквідності [1].

Російський вчений О.І. Лаврушин підкреслює, що ліквідність комерційного банку визначається його фінансовою стабільністю та стійкістю, в тому числі і в наявності достатнього власного капіталу, оптимальним розміщенням та величиною коштів за статтями активу та пасиву балансу з урахуванням відповідних строків [2].

Вітчизняні вчені-економісти, В.С. Стельмах та В.І. Міщенко, під ліквідністю банку розуміють його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання. Інакше кажучи, суми його

грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел, дають змогу вчасно виконувати зобов'язання, відображені в пасиві балансу. Зокрема, з метою підтримання ліквідності, банк повинен мати певний резерв для виконання непередбачуваних зобов'язань, які можуть бути зумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [3].

На думку професора Л.В. Кузнецової, ліквідність банку - це його здатність перетворювати свої активи на грошові або інші платіжні кошти для оплати зобов'язань, що пред'являються, або здійснення активних операцій на першу вимогу насамперед першокласних клієнтів банку у випадку, якщо грошових коштів, що є в наявності, для цього не вистачає. Ліквідність-це основна властивість банку, його якісна характеристика, що дозволяє розвиватись банку, якщо він виконує своєчасно свої фінансові зобов'язання (зберігає платоспроможність) [4].

Так, професор Л.М. Рябініна під ліквідністю банку розуміє його здатність безперервно забезпечувати виконання своїх зобов'язань готівкою в будь-який момент часу у валюті створеного зобов'язання за першою вимогою вкладників й надійних позичальників [5].

Вчений І.В. Сало відзначає, що під ліквідністю банку слід розуміти здатність банку виконувати свої зобов'язання (у будь-який момент за зобов'язаннями до запитання і відповідно до термінів за терміновими зобов'язаннями), маючи для цього достатню кількість готівки й безготівкових коштів [6].

Вчений О.А. Криклій, виділяє наступне трактування поняття ліквідність банку - здатність банку виконувати свої зобов'язання, маючи для цього достатню кількість готівки й безготівкових коштів з одночасною спроможністю банку проводити активні операції та пропонувати ліквідні продукти на ринку [7].

Відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: «...ліквідність банку - здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками та сумами погашення розміщених активів та строками й сумами виконання зобов'язань банку, а також строками і сумами інших джерел й напрямів використання коштів» [9].

На основі критичного аналізу літературних джерел та з урахуванням різних точок зору вчених-економістів, вважаємо доречним наступне визначення: ліквідність банку - це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів та строками й сумами виконання зобов'язань з метою забезпечення прибутковості, фінансової стійкості, надійності та ефективності управління активами та пасивами банку. Варто відзначити, що ліквідність банківської системи залежить від ліквідності банківських установ, Національного банку України і держави, а також розвитку міжбанківського ринку, що дає змогу вважати банківську систему цілісною. Ліквідність банківських установ України забезпечується шляхом дотримання обов'язкових економічних нормативів ліквідності, які установлюються Національним банком України.

Для проведення узагальненої оцінки та ліквідації дисбалансів ліквідності в контексті комплексного управління активами та пасивами банківських установ за допомогою побудови матриці фондування: активи групуються за ступенем ліквідності, а пасиви - за строками виконання зобов'язань. Елементами матриці збалансування ліквідності є сума відповідної групи активів, яка спрямована на покриття певної групи пасивів. В заголовку стовпчиків розташовані групи пасивів, які необхідно профінансувати. В матриці ліквідність активів спадає згори донизу, терміновість пасивів відповідно зростає зліва направо.

Алгоритм заповнення елементів матриці виглядає наступним чином. Активи з високим ступенем ліквідності спрямовуються на погашення найбільш строкових зобов'язань. Якщо є надлишок ресурсів, то він спрямовується на погашення пасивів з більшим терміном виконання, нестача активів для погашення відповідної групи пасивів компенсується використанням групи активів з меншим ступенем ліквідності. Якщо кошти з певним терміном погашення покриваються активами з більш довгими термінами реалізації, то такі суми розташовуються знизу від головної діагоналі. Такі розриви також свідчать про ризик незбалансованої ліквідності, а саме про нестачу ліквідних ресурсів та можливе виникнення стану неплатоспроможності. Якщо ж всі суми розташовані на головній діагоналі, то ризик незбалансованої ліквідності відсутній, але виникає відсотковий ризик, який пов'язаний зі

змiнами вiдсоткових ставок та змiною вартостi грошей у часi. Таким чином, суми, якi розташованi на дiагоналi, представляють собою закритi позицiї лiквiдностi, суми, якi розташованi нижче i вище дiагоналi матрицi - розриви лiквiдностi. Матриця фондування та спiввiдношення активiв та пасивiв банкiвської установи дає змогу визначити, якi активи повиннi забезпечити погашення пасивiв та, як наслiдок, забезпечити оптимальний рiвень лiквiдностi банкiвської установи.

Пошук оптимального рiвня лiквiдностi здiйснюється шляхом послiдовного розмiщення кожної з груп пасивiв, при цьому спочатку задовольняються вимоги лiквiдностi, а потiм прибутковостi. Виходячи iз наявної лiквiдностi, за допомогою матрицi можна приймати управлiнськi рiшення стосовно розподiлу та перерозподiлу активiв для отримання максимального прибутку. При розподiлi пасивiв в серединi окремих активних груп перевага буде надаватись тим iнструментам, якi володiють найбільшою прибутковiстю.

Таким чином, сума усiх груп пасивiв повнiстю покриває потребу в ресурсах за всiма активними iнструментами. Наступним етапом побудови матрицi фондування лiквiдностi в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами банкiвських установ виступає подiл всiх активiв й пасивiв банку на певнi групи лiквiдностi, а саме: А1 - високоликвiднi активи на вимогу та менше 1 мiсяця; А2 - активи з кiнцевим строком погашення до 3 мiсяцiв; А3- активи з кiнцевим строком погашення до року; А4 - активи з строком погашення вiд 1 до 5 рокiв; А5 - активи з строком погашення понад 5 рокiв; П1- поточнi пасиви на вимогу та менше 1 мiсяця; П2- пасиви з кiнцевим строком погашення до 3 мiсяцiв; П3- пасиви з кiнцевим строком погашення до року; П4- пасиви з строком погашення вiд 1 до 5 рокiв; П5- пасиви з строком погашення понад 5 рокiв.

Матриця фондування лiквiдностi банкiвської установи є досить важливим iнструментом управлiння лiквiдностi в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами. Наступним етапом побудови матрицi фондування лiквiдностi в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами банку виступає адаптацiя структури активiв та пасивiв банкiв, якi взятi для проведення оцiнки за критерiями та групами лiквiдностi.

Основним джерелом iнформацiї про стан лiквiдностi банкiвської установи виступає матриця фондування лiквiдностi в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами, яка дозволяє дослiдити та вiдстежити спiввiдношення вимог та зобов'язань за iнтервалом строковостi. Сумарними показниками матрицi виступає iнформацiя про розриви лiквiдностi (сума вимог та зобов'язань на кожному iнтервалi строковостi). Суми, якi розташованi на головнiй дiагоналi свiдчать про вiдсутнiсть ризику незбалансованої лiквiдностi та представляють собою закритi позицiї. Розривами лiквiдностi виступають величини, якi знаходяться над та пiд головною дiагоналлю.

Для формування обґрунтованої моделi оптимiзацiї фiнансових ресурсiв банку використаємо наведенi вище методичнi пiдходи до оцiнки лiквiдностi та побудуємо матрицю лiквiдностi в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами на прикладi ПАТ «Приватбанк» за перiод з 2012-2013 рр., яка представлена в таблицi 1.

Таблиця 1

Матриця фондування лiквiдностi ПАТ «Приватбанк» в контекстi комплексного управлiння активами та пасивами за 2012 р.

Активи у розрiзi строкiв до погашення		A _i	Зобов'язання у розрiзi строкiв до погашення					Σ P _i
			P1	P2	P3	P4	P5	
P _i			49 739 086	23 807 272	54 246 095	183 723 74	51 697	146 216 524
A1	45 865 194		45 865 194	0	0	0	0	45 865 194
A2	174 587 771		3 873 892	135 848 79	0	0	0	174 587 771
A3	89 657 063		0	10 222 393	54 246 095	0	25 188 575	89 657 063
A4	86 126 65		0	0	0	86 126 65	0	86 126 65
A5	57 0809		0	0	0	51 9112	51 697	57 0809
Σ A _i	162 164 502		0	0	0	0	0	146 216 524

Джерело: складено та розроблено автором за даними [10]

В сучасних умовах функціонування банківських установ досить актуальним в управлінні та розподілі фінансових ресурсів є розробка та реалізація політики, яка забезпечить збалансованість активів і пасивів банку та впливає на його ліквідність, прибутковість та фінансову стійкість і надійність. Варто зазначити, що активи банку в основному направляються на покриття пасивів з більш тривалим строком погашення, так як значні суми знаходяться над та під головною діагоналлю, що свідчить про збиткову ліквідність та неефективне управління активами та пасивами. Доречно, для більш детального дослідження, порівняння та оцінки ліквідності ПАТ «Приватбанк» в контексті комплексного управління активами та пасивами побудувати матрицю фондування ліквідності за 2013 рік, яка представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Матриця фондування ліквідності ПАТ «Приватбанк» в контексті комплексного управління активами та пасивами за 2013 р.

Активи у розрізі строків до погашення	Ai	Зобов'язання у розрізі строків до погашення					
		П1	П2	П3	П4	П5	Σ Pi
Πi		67 246 820	29 065 446	66 158 485	24 408 462	57 000	186 936 213
A1	62 132 199	62 132 119	0	0	0	0	62 132 119
A2	21 446 779	51 147 01	16 333 68	0	0	0	21 446 779
A3	109 442 197	0	12 733 368	66 158 485	30 550 344	0	109 442 197
A4	10 709 849	0	0	0	10 709 849	0	10 709 849
A5	815 510	0	0	0	8 098 10	57 00	57 0809
Σ Ai	201 546 454	0	0	0	0	0	146 216 524

Джерело: складено та розроблено автором за даними [11]

Отже, з приведенного вище дослідження та побудови матриці фондування ліквідності ПАТ «Приватбанк» в контексті комплексного управління активами та пасивами необхідно відзначити, що найбільший розрив ліквідності за 2013 рік спостерігається за активами, строк розміщення яких перевищує 5 років. Цей факт свідчить про те, що майже половина довгострокових активів фондується за рахунок власного капіталу банку. Також необхідно констатувати те, що ПАТ «Приватбанк» протягом 2012-2013 рр. проявляє активність до залучення довгострокових ресурсів, зокрема це ресурси строком від 12 до 5 років порівняно з сумами їх розміщення в активні операції відповідного строку.

В цілому діяльність ПАТ «Приватбанк» характеризується перевищенням строків активних операцій над строками зобов'язань, що свідчить про нестачу ліквідності, особливо довгострокової, оскільки розриви (до 1 року) знаходяться в межах допустимих оптимальних значень. Відповідні розриви ліквідності пояснюють активність банку до залучення довгострокових ресурсів для того, щоб забезпечити себе в сучасних умовах фінансовими ресурсами та ліквідувати дисбаланси.

Оскільки в сучасних умовах майже всі банківські установи функціонують в умовах постійного розриву ліквідності, то виникає необхідність в більш якісному та ефективному управлінні активами та пасивами, за допомогою якого досягаються оптимальні пропорції за обсягами, видами, сумами та строками до погашення активів та пасивів та забезпечується належний рівень ліквідності, прибутковості та фінансової стійкості.

Суттєві помилки при прийнятті управлінських рішень в сфері управління активами та пасивами банківських установ можуть призвести до значних втрат. Їх основною причиною може бути як втрата вигоди в результаті формування надлишкового запасу високоліквідних активів, так і часте залучення дорогих зовнішніх короткострокових ресурсів через їх дефіцит. Виходячи з цього, необхідно підкреслити те, що в сучасних кризових умовах функціонування банківського сектору необхідно значну увагу приділяти особливостям процесу управління ліквідністю та його адаптації до сучасних вимог управління.

Висновки та подальші дослідження. В сучасних умовах посиленої конкурентної боротьби, стрімкого розвитку науково-технічного прогресу та зростання складності світових

фінансових ринків постають вищі вимоги та потреби від вітчизняних банків до процесів управління активами та пасивами. В рамках комплексного управління активами та пасивами банківських установ процес прийняття управлінських рішень в банку повинен будуватись на основі комплексного аналізу структури та динаміки його активних та пасивних операцій, їх суміщення за термінами розміщення та строками погашення, прибутковості та їх вартості, а також оцінкою та моніторингом ризиків, що виникають в процесі управління. Можливість своєчасно та в повному обсязі забезпечити виконання своїх зобов'язань перед своїми контрагентами - важлива якісна характеристика діяльності банківської установи. Важливими показниками банківської діяльності є ліквідність та платоспроможність. При цьому не залежно від стадії життєвого циклу управлінський персонал будь-якого банку має приймати управлінські рішення стосовно визначення оптимального рівня ліквідності своїх активів, оскільки з однієї сторони недостатня ліквідність активів може призвести як до незбалансованості, так і до банкрутства, а з іншої - їх збитковий обсяг може призвести до зниження рентабельності, стійкості та надійності.

Отже, виходячи з приведеного дослідження ліквідності в контексті комплексного управління активами та пасивами банківських установ в сучасних умовах та швидкого поширення дисбалансів в економіці, банківським установам необхідно переглянути головні аспекти своєї діяльності, зокрема що стосується ліквідності, прибутковості та платоспроможності. Вплив світової фінансової кризи на вітчизняні банківські установи дав зрозуміти, що достатня ліквідність комерційних банків займає першочергове місце у гарантуванні стабільності банківської системи країни в цілому. Тому, сьогодні й досі залишається актуальним питання ефективного управління активами та пасивами банківських установ, досягнення їх оптимальної структури за обсягами, видами, строками до погашення для досягнення стратегічних цілей банку та урахування всіх міжнародних стандартів та норм управління.

Література

1. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках : учебное пособие / Дж. Ф. Синки. – М: Catalaxy, 1994. – 820 с.
2. Лаврушин О.І. Банківська справа : навчальний посібник / О.І. Лаврушин. – М. : Фінанси та статистика, 2000. – 672 с.
3. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: [Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11] / В.І. Міщенко, В.С. Стельмах, В.В. Крилова, Р.М. Набок. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 220 с.
4. Кузнєцова Л.В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку : монографія / Кузнєцова Л.В. – Одеса : Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.
5. Рябініна Л.М., Причини кризи ліквідності банківської системи України / Л.М. Рябініна, О.П. Русева // Вісник соціально - економічних досліджень Одеського державного економічного університету. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – № 37. – С. 139-145.
6. Сало І.В. Фінансовий менеджмент у банку : навчальний посібник / І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми: Університетська книга, 2007. – 314 с.
7. Криклій О.А. Банківський менеджмент: питання теорії та практики : монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак, О.М. Пожар. – Суми : ДНВЗ «УАБС НБУ», 2011. – 152 с.
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : навчальний посібник / Л.О. Примостка Л.О. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
9. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
10. Консолідований річний фінансовий звіт за 2012 рік ПАТ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.privatbank.ua/files/2_13_22konsbu.pdf
11. Консолідований річний фінансовий звіт за 2013 рік ПАТ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.privatbank.ua/files/finance/2013_kons.pdf

References

1. Sinkey, J.F. (1994), *Upravlenie finansami v kommercheskih bankah* [Financial management in commercial banks], textbook, Catalaxy, Moscow, Russia, 820 p.

2. Lavrushin, O.I. (2000), *Bankivska sprava* [Banking], textbook, Finances and statistics, Moscow, Russia, 672 p.
3. Mischenko, V.I., Stelmah, V.S., Krilova, V.V., Nabok, R.M. (2008), *Likvidnist banku: okremi aspekty upravlinnia ta svitovyi dosvid rehuliuвання i napliadu* [Liquidity of bank: separate aspects of management and world experience of adjusting and supervision], Naukovo-analitichni materialy. Iss. 11, National bank of Ukraine. Center of scientific researches, Kiev, Ukraine, 220 p.
4. Kuznetsova, L.V. (2009), *Teoretyko-metodolohichni zasady finansovoi diialnosti banku* [Theoretical and methodological principles of financial activity of bank], monograph, Atlas, Odessa, Ukraine, 324 p.
5. Riabinina, L.M., Ruseva, O.P. (2009), "Reason crisis of liquidity of the banking system Ukraine", *Visnik sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen Odeskoho derzhavnoho ekonomichnoho universitetu*, Iss.37, 139-145 p.
6. Salo, I.V. (2007), *Finansoviy menedzhment u banku* [Financial management in a bank], textbook, Universytetska knyha, Sumy, Ukraine, 314 p.
7. Kriklii, O.A., Maslak, O.M., Pozhar, N.H. (2011), *Bankivskiy menedzhment: pitannya teorii ta praktiki* [Banking Management: question of theory and practice], monograph, UABS NBU, Sumi, Ukraine, 152 p.
8. Primostka, L.O. (2004), *Finansoviy menedzhment u banku* [Financial management in a bank], textbook, KNEU, Kiev, Ukraine, 468 p.
9. «Instruction is about the order of adjusting of activity of banks in Ukraine. A decision of Rule of the National bank of Ukraine is from 28.08.2001 № 368», Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
10. An annual financial report is consolidated for 2012 «Privatbank», Mode of access: http://old.privatbank.ua/files/2_13_22konsbu.pdf
11. An annual financial report is consolidated for 2013 «Privatbank», Mode of access: http://static.privatbank.ua/files/finance/2013_kons.pdf

УДК 336.71

Сидор Г.В.,
викладач кафедри фінансів та банківської справи
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Sydor H.V.,
lecturer of the finance and of banking department
of Chortkivskiy Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

DIRECTIONS OF IMPROVING THE CREDIT SECURITY OF AGRICULTURE

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформаційних процесів економіки України ефективний розвиток сільського господарства характеризується потребою в належному кредитному забезпеченні. Економічне становище більшості сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від доступності кредитних ресурсів. Кредитне забезпечення як одна із фундаментальних складових діяльності банківських та інших фінансово-кредитних інституцій є важливим джерелом отримання додаткових грошових коштів, служить підґрунтям для збільшення інвестицій, досягнення

сприятливих передумов неперервності процесу відтворювання, підвищення результативності виробничо-господарської діяльності.

Сільському господарству є притаманними специфічні ризики, діє мораторій на продаж земельних ділянок, не має дієвого страхового захисту, що в свою чергу потребує нових підходів і теоретичного переосмислення нових заходів і шляхів пристосування сільськогосподарських товаровиробників до кредитного забезпечення в сучасних умовах. За таких умов посилюється значущість та роль позикових коштів в кредитному забезпеченні розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та вивчення питань кредитного забезпечення розвитку сільського господарства сьогодні є вкрай актуальним. Теоретичним засадам і практичним аспектам кредитного забезпечення сільського господарства присвячена значна кількість праць українських і зарубіжних вчених, серед них, В. М. Алексійчук, Я. М. Гончарук, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, М. С. Ващик, А. С. Кудінов, О. О. Непочатенко, М. Й. Малік, А. В. Сомик, В. В. Зіновчук, С. М. Колотуха, С. М. Онисько, Ю. В. Тодосійчук, О. І. Лаврушин, Н. Д. Кондратьєв, М. І. Туган-Барановський, А. В. Чаянов та ін.

Відзначаючи та віддаючи належне значення проведеним науковим дослідженням і напрацюванням учених з питань кредитного забезпечення розвитку сільського господарства, слід зазначити, що надалі залишається у край необхідною потреба у подальших дослідженнях теоретичних і практичних аспектів діяльності банківських і небанківських фінансово-кредитних інституцій щодо кредитного забезпечення сільського господарства, що в свою чергу призведе до подолання кризових явищ в реальному секторі економіки. Зокрема, перспективність кредитного забезпечення сільського господарства потребує більш глибокого комплексного дослідження проблем, які пов'язані з необхідністю залучення кредитних ресурсів, розширення обсягів кредитування.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування основних напрямів і удосконалення шляхів кредитного забезпечення сільського господарства на сучасному етапі його розвитку.

Виклад основного матеріалу досліджень. Більшість вітчизняних банків уже сформували своє ставлення до кредитування аграрних підприємств: одні принципово відмовилися від підтримки сільськогосподарських товаровиробників і спрямовують свої кошти у більш прогнозовані сфери економіки, а низка банків розглядають сільськогосподарське виробництво як сферу для розширення ринку кредитних ресурсів. Більше того, банки, які працюють з сільськогосподарськими підприємствами, не просто готові надавати кредити, вони пропонують аграріям спеціальні програми, зокрема на купівлю дорогої сільськогосподарської техніки. При цьому комерційні банки уникають кредитування дрібних сільських підприємств через високі операційні витрати, пов'язані з невеликими розмірами кредитів, високою ризикованістю сільськогосподарського виробництва та низькою кредитоспроможністю суб'єктів.

Найбільш визначальними факторами, що впливають на організацію кредитних відносин в аграрному секторі економіки в умовах сьогодення є високі відсоткові ставки у порівнянні з рівнем рентабельності сільськогосподарських підприємств, значна частка зношення основних засобів, "штучний" рівень рентабельності більшості сільськогосподарських підприємств. Існуючий механізм кредитування сільськогосподарського виробництва потребує подальшого удосконалення.

Зазначені недоліки здатна усунути сільськогосподарська кредитна кооперація, адже вона, на відміну від комерційних банків, націлена на надання послуг своїм членам на взаємовигідній основі.

Переваги кредитних кооперативів перед комерційними банками полягають в некомерційному характері діяльності: вони націлені на надання послуг своїм пайовикам на взаємовигідній основі. Обслуговування обмеженого кола осіб і субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями кооперативу обумовлюють зниження ризику неповернення позик. Кредитний кооператив може виступати і як посередник – гарант при проведенні фінансових операцій між виробниками сільськогосподарської продукції, обласним і державним бюджетами.

Сільськогосподарські кредитні кооперативи сьогодні виконують важливу функцію щодо забезпечення доступності фінансових послуг на селі. Вони акумулюють вільні грошові кошти сільських жителів і направляють їх на розширення і розвиток господарств членів кооперативу – створення нових робочих місць, розширення землекористування, розвиток малого бізнесу та сфери послуг на селі. На відміну від комерційних фінансових організацій, сільськогосподарські кредитні кооперативи не тільки задовольняють потреби своїх членів у фінансових послугах, а й підвищують рівень їх добробуту за допомогою розподілу отриманого прибутку між членами кооперативу залежно від обсягу наданих ним послуг. Тому сільськогосподарські кредитні кооперативи є важливим інститутом сталого розвитку сільських територій, підвищення економічної активності та рівня людського капіталу на селі.

Сільськогосподарська кредитна кооперація дає можливість фінансово підтримувати членів кооперативу, так як має важливі переваги порівняно з банківськими структурами: мінімальну відсоткову ставку, просту систему застави, гнучку систему відстрочення повернення кредиту, стимулювання діяльності шляхом надання податкових пільг.

Пропонуються два основні варіанти активізації діяльності кредитних кооперативів.

Перший: вступ провідних банків регіону, що займаються кредитуванням сільського господарства в кооператив в особі асоційованих членів.

Другий: формування адміністраціями місцевих органів влади, котра буде заставодавцем перед банком заставного фонду з ліквідного майна.

Максимальне наближення до клієнтів та порівняно низькі витрати із кредитного обслуговування є перевагами такої організації. Розвиток даного кредитування передбачає виникнення кооперативних банків, де власниками повинні бути ті особи, які користуються їхніми послугами.

Власні і залучені кошти є джерелом формування майна кооперативного банку. Власними коштами кооперативу є пайові внески членів кооперативу (пайовий капітал), економічні результати від господарської діяльності, вступні внески, інші доходи. Розмір пайового капіталу (пайового фонду) кооперативного банку буде непостійним, оскільки діє свобода участі в кооперативному банку і виходу з числа учасників. Тому до кооперативного банку не можуть застосовуватися такі положення, як фіксація кількості членів, перереєстрація статутного фонду у випадку його зміни.

Створенню запропонованої кредитної кооперації перешкоджають певні недоліки законодавства, до яких можна віднести розмір мінімального статутного фонду, кількість учасників кооперативного банку, підприємницький механізм розподілу коштів.

Для створення кооперативів у сільській місцевості необхідна суттєва фінансова підтримка з боку держави, а також удосконалення законодавчої бази, яка б визначала особливий режим формування статутного капіталу, оподаткування, механізму кредитування. В майбутньому з розвитком і розширенням своєї діяльності кредитні кооперативи стануть підґрунтям створення кооперативних банків, коштами яких користуватимуться. Мережу кооперативних банків та філії спеціалізованого аграрного банку доцільно б було з часом сформувати в єдину систему кредитного обслуговування підприємств аграрної галузі.

Переваги сільськогосподарської кредитної кооперації полягають у тому, що вона дозволяє задіяти дрібні заощадження на селі на виробничі цілі, забезпечити доступ малим формам господарювання до грошових коштів на придбання необхідних знарядь і засобів виробництва, і в можливості задоволення інших господарських потреб.

Доцільно, щоб мікrokредитування фермерів та дрібних господарств кредитною спілкою здійснювалася за так званою схемою “кругової поруки”.

Суть “кругової поруки” полягає в тому, що членами кредитної спілки повинно відбутися формування так званого “кредитного позикового кола” при тій умові, що учасники “позикового кола” добре обізнані один з одним і візьмуть на себе відповідальність за одержані кредити кожним членом “кола”. Відповідатимуть вони перед кредитною спілкою власним майном (матеріально), а перед своїми колегами нестимуть ще й моральну відповідальність (морально). Тобто, в системі позикового кола виникатимуть тристоронні відносини “кредитор – група – позичальник”, тобто замінюють двосторонні відносини “кредитор – позичальник”. Дрібні фермерські господарства, які не мають ліквідного майна, але об'єднавшись у сільськогосподарський кооператив, стануть міцною та платоспроможною одиницею

аграрного бізнесу. Таке об'єднання надає кредитній спілці достатні гарантії повернення позичених коштів.

У разі виникнення проблеми неповернення кредиту в одного з членів, решта членів "позикового кола" будуть змушені допомогти своїм товаришам і в свою чергу будуть змушені виконати за них взяті боргові зобов'язання.

Використовуючи дану схему кредитування, кредитний ризик розподілятиметься на багатьох учасників "позикового кола", де сума наданого кредиту є меншою за загальне майно (рис. 1.).

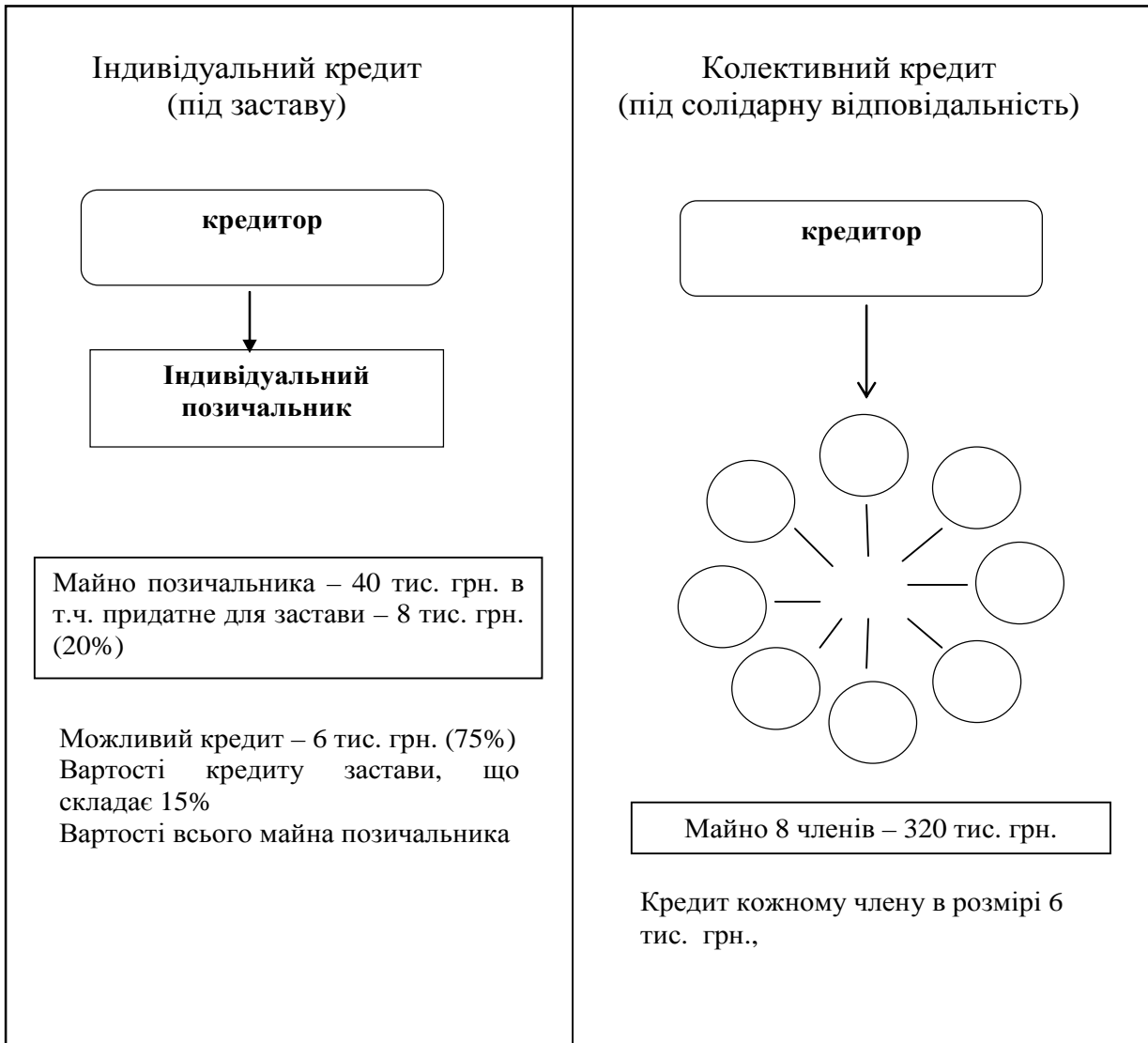

Рис. 1. Кредитна кругова порука

Джерело: власна розробка автора

Отже, спростити процес оформлення кредиту можливо за умови відмови кредитної спілки від застави.

Ефективний контроль за виробничим використанням позик та "кругова порука" можливі за умови, що кооператив діє на невеликій за обсягом території та кредитує виключно своїх членів.

Проте, український досвід кооперативного кредитування села свідчить, що при наданні кредиту під колективну солідарну майнову відповідальність багатьох людей є не менш надійним видом забезпечення кредиту.

Виходячи з вищевикладеного, активізація діяльності кредитних кооперативів як на державному, так і на регіональних рівнях базується на таких основних напрямках:

- вдосконалення інституційно-правової бази кредитної кооперації;
- розробка та прийняття регіональних і місцевих програм розвитку сільської кредитної кооперації;
- залучення коштів для позикового фінансування кредитної кооперації;
- підвищення ефективності реалізації цільових програм;
- участь в кредитному кооперативі органів місцевого самоврядування;
- залучення провідних банків в ролі асоційованих членів;
- державна фінансова підтримка кредитної кооперації;
- розвиток системи страхування кредитних ризиків;
- врахування передового досвіду у створенні комплексної системи кооперації та об'єднання кредитних, постачальницько-збутових та страхових кооперативів.

Створення широкої мережі сільських кредитних кооперативів повинно різко знизити роль тіньового фінансового ринку, забезпечити необхідними фінансовими ресурсами сільськогосподарських товаровиробників, збільшити ділову активність сільського населення і відповідно виробництво внутрішнього валового продукту.

Одним із засобів досягнення стійкого економічного росту сільськогосподарських підприємств є комплексний підхід до формування кредитних ресурсів і вдосконалення процесу кредитування. Ефективна побудова кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з банківськими та іншими фінансово-кредитними установами є однією з необхідних умов досягнення сталих темпів економічного росту підприємств сільського господарства та безпосередньо пов'язана із стабілізацією їх фінансового стану.

Для поліпшення кредитного забезпечення аграрної галузі необхідно: мобілізувати кошти, що знаходяться поза кредитною системою (кошти підприємств сільського господарства та сільського населення), запровадити створення фінансових агропромислових груп з банками, сприяти створенню спеціалізованого аграрного банку та створити умови для його нормальної діяльності, для забезпечення ефективної взаємодії всіх учасників ринку кредитів необхідно створити належну інфраструктуру, ризики, пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських товаровиробників необхідно розподілити між усіма його учасниками, необхідно підтримувати і розвивати пільгові умови кредитування сільськогосподарських товаровиробників органами управління шляхом зниження ризику кредитоспроможності підприємств.

На нашу думку, найкращим способом задоволення сільськогосподарських товаровиробників у кредитних ресурсах можливе за рахунок багатоджерельної схеми надання кредитів (рис. 2).

Запропонована нами схема враховує регіональні особливості розвитку сільського господарства й об'єднує сільськогосподарських товаровиробників, регіональні філії комерційних банків, Центр розвитку сільськогосподарської кооперації, гарантійні та заставні фонди при активній підтримці органів державної влади.

Формування інфраструктури системи сільськогосподарського кредитування в рамках запропонованої схеми дозволить:

- кожному сільськогосподарському товаровиробнику стабільно отримувати різні види фінансово-кредитної підтримки з боку держави;
- здійснювати фінансове регулювання кредитної системи в цілях зниження ризиків;
- використовувати тимчасово вільні кошти одних суб'єктів для задоволення фінансових і матеріальних потреб інших;
- застосовувати єдину нормативну документацію;
- створювати єдину систему гарантій, систему ревізії (аудиту), систему страхування та забезпечувати ефективну взаємодію з державними органами.

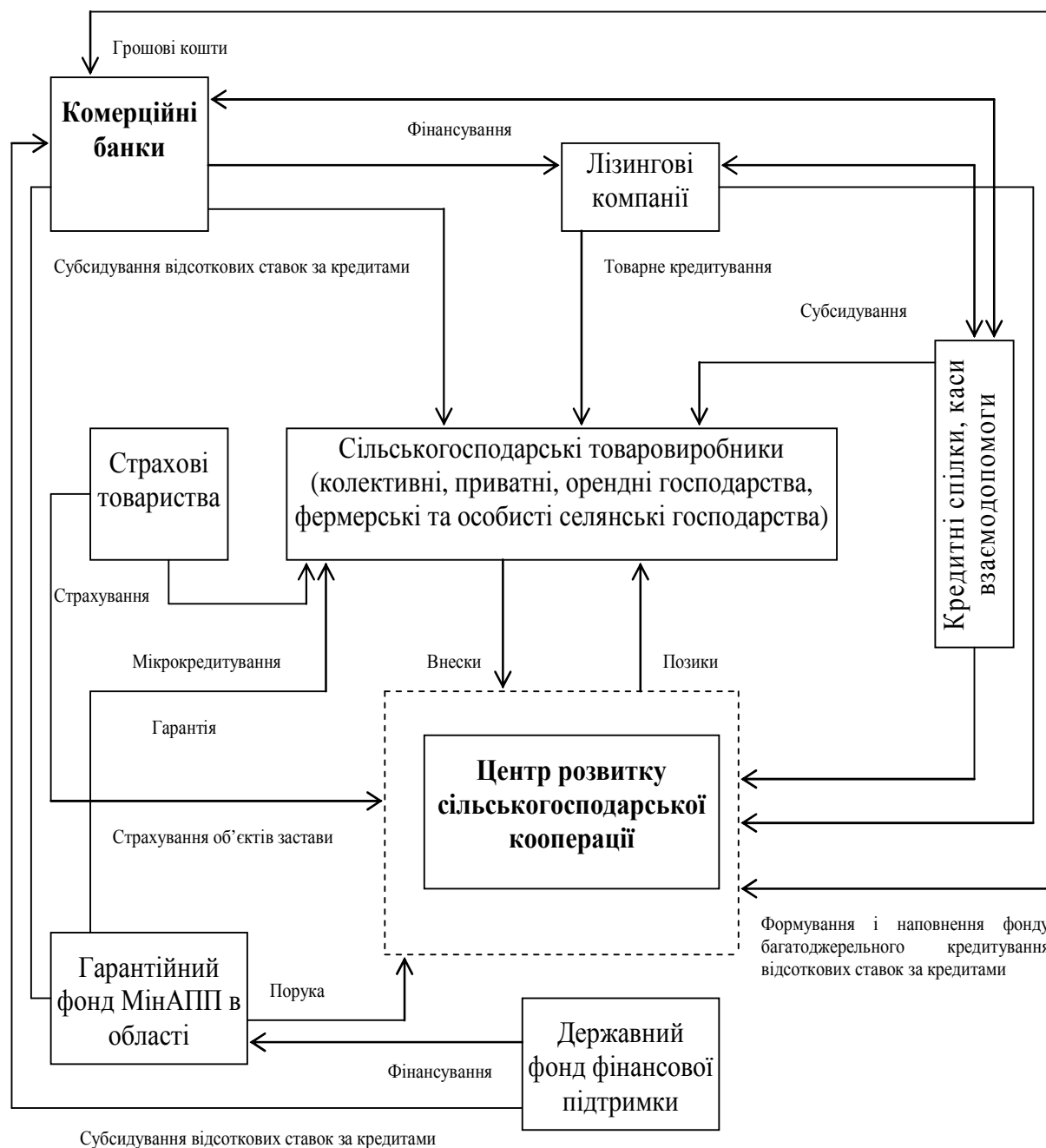

Рис. 2. Багатоджерельна схема надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам

Джерело: власна розробка автора

Отже, в Україні з метою децентралізації коштів сільськогосподарських підприємств слід створити запроповану мережу багатоджерельної системи кредитування.

Розвиток сільськогосподарської кредитної кооперації дозволяє ефективно вирішувати питання фінансового забезпечення та розвитку малого бізнесу, насамперед на селі, створювати умови для творчої та ділової активності населення, стимулювати зростання доходів громадян і бюджетів місцевих адміністрацій. Окрім того, кредитна кооперація допомагає вирішити комплекс соціальних проблем сільських жителів: зменшити безробіття, створити умови для розвитку будівництва житла за рахунок іпотечного кредитування, відновити почуття впевненості у завтрашньому дні та перспективи розвитку сільських територій.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, система сільськогосподарського кредитування – це сукупність фінансової, інституційно-організаційної, інформаційної та нормативно-правової підсистем, які сприяють кредитному забезпеченню підприємств галузі, що реалізується через кредитну політику та кредитний механізм.

Доцільно виділити основні напрямки вдосконалення механізму кредитування сільськогосподарських товаровиробників – суб'єктів малого агробізнесу.

1. Забезпечення доступу до кредитних ресурсів фермерів і дрібних сільськогосподарських товаровиробників, що виробляють близько 70% сільськогосподарської продукції, потреба яких у позикових ресурсах задоволена лише на 15-20%, за допомогою спрощення і скорочення процедур оформлення та отримання кредитів. Право на відшкодування частини витрат в рамках реалізації державних програм підтримки малого агробізнесу.

2. Розширення продуктового ряду, вдосконалення умов кредитування даної категорії позичальників для здешевлення кредитних ресурсів і збільшення термінів кредитування поряд з можливістю компромісу в забезпеченні зобов'язань позичальників.

3. Оптимізація якості та структури кредитного портфеля за допомогою зниження кредитного ризику такими способами, як страхування заставного забезпечення, підтримка розвитку сільськогосподарської кооперації.

4. Стимулювання агрострахування за допомогою механізму субсидіювання, тобто спільної оплати страхувальником і державою страхової премії (а не компенсація після внесення сільськогосподарськими товаровиробниками всієї суми).

5. Залучення страховиків до вивчення потенційних позичальників на стадії розгляду банком документів, що надійшли, а не після прийняття рішення про видачу кредиту.

6. Зниження частки простроченої позикової заборгованості, основною причиною якої стало порушення технологічного циклу сільськогосподарського виробництва, вдосконалення супроводу кредитної угоди у вигляді експертної оцінки цільового використання коштів. Професійна підготовка експертів і вдосконалення технології кредитування з врахуванням галузевої спрямованості.

7. Підвищення фінансової грамотності та обізнаності сільського населення в сфері існуючого продуктового ряду на ринку кредитування суб'єктів малого агробізнесу, а також державних програм підтримки. Використання маркетингової політики відповідає перевагам і потребам цільових груп сільського населення – існуючих і потенційних клієнтів.

Література

1. Герасименко В. Причини виникнення та форми прояву фінансової кризи в банківській системі України / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 7. – С. 12–19.

2. Дзюблук О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблук // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.

3. Малік М.Й. Фінансово-кредитний механізм у розвитку аграрного підприємництва / М.Й. Малік // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 59-63.

4. Марцишевська Ю.Л. Роль фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору / Ю.Л. Марцишевська // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 98-100.

5. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків [Електронний ресурс] / В. Міщенко. – Режим доступу: <http://librari.if.ua/articles/aryikle-37>.

6. Непочатенко О.О. Кредитне забезпечення поточної діяльності сільськогосподарських підприємств / О.О. Непочатенко // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 91-97.

7. Олійник К.А. Фінансово-кредитне забезпечення малих сільськогосподарських підприємств / К.А. Олійник // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 150-158.

8. Сомик А.В. Особливості кредитного забезпечення аграрного сектору економіки України / А.В. Сомик // Збірник наукових праць Луган. держ. аграр. ун-ту / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во “Елтон”. – 2002. – № 14 (26), С. 106-110.

References

1. Herasymenko, V. and Herasymenko, R. (2010), "Causes and manifestations of financial crisis in the banking system of Ukraine", *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7, pp. 12–19.
2. Dziubliuk, O. (2009), "Monetary policy during the crisis in global financial markets", *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 5, pp. 20–30.
3. Malik, M.Y. (2004), "The financial and credit mechanism in the development of agricultural enterprise", *Finansy Ukrainy*, no. 5, pp. 59-63.
4. Martsyshevska, Yu.L. (2009), "The role of financial and credit support enterprises of the agricultural sector", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 98-100.
5. Mishchenko, V. "Improvement of troubled assets of banks", available at: <http://librari.if.ua/articles/aryikle-37>.
6. Nepochatenko, O.O. (2011), "Credit support ongoing activities of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 91-97.
7. Oliinyk, K.A. (2013), "Financial and credit support small farms", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 150-158.
8. Somyk, A.V. (2002), "Features collateral agricultural sector of Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Luhan. derzh. ahrar. un-tu*, no. 14 (26), pp. 106-110.